

POJMOVNIK SOCIJALNE SIGURNOSTI

CARDS

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission européenne

"SOCIAL INSTITUTIONS SUPPORT PROGRAMME"

**POJMOVNIK SOCIJALNE
SIGURNOSTI**

Ovo je neslužbeni prijevod i izrazi koji se koriste su u okvirima odgovornosti autora i ne odražavaju službeni stav Vijeća Europe i Europske komisije.

Sva prava su pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne može se prevoditi, reproducirati i prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kakvim sredstvima, elektroničkim (CD-Rom, Internet itd) ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo kakvo čuvanje ili korištenje informacija, bez prethodnog pisanog odobrenja od strane Publishing Division, Communication and Research Directorate (F – 67075 Strasbourg, France ili <http://www.coe.int>).

CARDS Social Institutions Support Programme
Regionalni ured Vijeća Europe
Maršal Tito 33/2
MK – 1000 Skopje
tel. +389 (0) 2 3 222 858
fax +389 (0) 2 3 222 848
<http://www.coe.int/sisp>

© Council of Europe, srpanj 2007
Tiskano u Skopju

U V O D

Ovaj rječnik pojmova socijalne sigurnosti tiskan je na engleskom, srpskom, hrvatskom, bošnjačkom, makedonskom i albanskom jeziku. Svrha mu je da pomogne u kreiranju socijalnih politika u zemljama Zapadnog Balkana, pregovorima o njihovoj koordinaciji, kao i u pregovorima između tih zemalja i europskih institucija, u cilju olakšanja integracije regije Zapadnog Balkana u europske tijekove.

Nadamo se da rječnik može, također, pomoći studentima prava (u oblasti socijalne sigurnosti) i školama socijalnog rada u regiji, u pojašnjavanju značenja i razlikovanju važećih koncepata socijalne sigurnosti u Zapadnoj Europi, kao i ekspertima socijalne sigurnosti, odnosno sindikatima i udrugama poslodavaca.

Rječnik predstavlja jedan od opipljivih rezultata Programa podrške institucijama socijalne sigurnosti, zajedničkog programa Europske unije i Vijeća Europe.

Mnogi zaslužuju zahvalnost za svoj doprinos ovoj publikaciji. Na prvom mjestu, zahvalnost pripada prof. dr. Vladimiru Puljizu sa Sveučilišta u Zagrebu, na njegovu ljubaznu dozvolu da se, kao osnova za ovaj rječnik, upotrebi rječnik sadržan u priručniku socijalne politike koji je on, zajedno sa drugima, napisao pod nazivom «Socijalna politika», kao i za prijevod hrvatskih pojmova koji su dodani originalnoj verziji.

Zahvalnost, na drugome mjestu, pripada mojem dobrom prijatelju Milošu Nikaču, «ikoni» socijalne sigurnosti u regiji, za prijevod originala na engleski jezik i povratni prijevod na srpski, kao i na trudu zbog mnogobrojnih izmjena i modifikacija koje

sam napravio u njegovoj engleskoj verziji. Zahvalnost, također, pripada svima koji su pomogli u prevođenju na albanski, bošnjački i makedonski jezik.

Regionalni Upravni odbor SISP zaslužuje izraze zahvalnosti, u prvom redu, za osmišljavanje ideje o ovome rječniku i – na kraju, ali ne manje značajno – zahvalnost pripada Komisiji Europske unije i Generalnom direktoratu za socijalnu koheziju Vijeća Europe za financijsku podršku i druge oblike pomoći čije je pružanje omogućilo izdavanje ove publikacije. Svakako treba naglasiti da ni Europska unija ni Vijeće Europe nisu odgovorni za bilo kakve greške i propuste koje ova publikacija može sadržavati.

Heimo Heringa
CARDS – SISP voditelj tima

Aktuarske naknade [actuarial benefits]: naknade koje se stječu osiguranjem od nekog rizika, kao što je bolest, starost ili nesreća na poslu, i striktno su povezane s vjerojatnošću kada će (u kojoj dobi) osigurana osoba oboljeti ili umrijeti. Visine aktuarskih naknada ovise o prethodnim doprinosima osiguranika. Aktuarske naknade izračunavaju se metodama aktuarske matematike.

Apsolutno siromaštvo [absolute poverty]: siromaštvo definirano kao minimalna razina dohotka ispod koje je ugrožen život obitelji ili pojedinca. Apsolutno siromašni nisu u mogućnosti zadovoljiti temeljne ljudske potrebe, kao što su prehrana, odijevanje ili stanovanje.

Beveridgeovski sustav [Beveridgean system]: sustav socijalne sigurnosti zasnovan na načelima koja je William Beveridge izložio, a britanski parlament usvojio 1942. godine u dokumentu pod nazivom *Social Insurance and Allied Services*. Bitno je polazište beveridgeovskog pristupa, kako ga se uobičajilo nazivati u socijalnoj politici, da “čovjeka treba osloboditi od nužde”, tako da mu država treba jamčiti osnovne egzistencijalne uvjete bez obzira na socijalni status i druga obilježja. Beveridge je predložio koherentan model socijalne sigurnosti koji počiva na četiri načela: univerzalnost, jednostavnost i jedinstvenost, uniformnost i centralizacija. Na toj je osnovi oblikovan britanski sustav socijalne sigurnosti nakon Drugoga svjetskog rata, a Beveridgeovska načela primijenjena su i u mnogim drugim zemljama u cjelini ili u pojedinim sustavima.

Bismarckovski sustav [Bismarckian system]: sustav socijalnog osiguranja utemeljen na načelima socijalnih zakona

usvojenih u vrijeme vladavine njemačkog kancelara Otta von Bismarcka. Prvi je zakon donesen 1883., a odnosio se na osiguranje za slučaj bolesti. Slijedio je zakon o osiguranju za slučaj nesreće na radu (1884.) i zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju (1889.). Osnovna je ideja tih zakona da se radnici trebaju osigurati od glavnih socijalnih rizika. Naknade iz osiguranja plaćaju se na osnovi doprinosa radnika i poslodavaca u posebne blagajne ili fondove kojima u pravilu upravljaju socijalni partneri. Ovaj je sustav socijalnog osiguranja karakterističan za kontinentalnu Europu, iako su bismarckovski sustav prihvatile i druge zemlje u svijetu.

Bruto domaći proizvod /BDP [gross domestic product /GDP]: ukupna novčana vrijednost dobara i usluga što ih u određenom vremenskom razdoblju proizvede neka ekonomija u okviru nacionalnih granica.

Ciljanost [targeting]: usmjeravanje socijalnih naknada prema specifičnim skupinama ili pojedincima. Ciljanost uključuje horizontalnu efikasnost, koja podrazumijeva sposobnost sustava da pruži socijalnu zaštitu svim pojedincima koji imaju potrebu za određenim naknadama, i vertikalnu efikasnost, koja se tiče sposobnosti sustava da isključi iz dobivanja naknada one skupine i pojedince koji nemaju potrebu za naknadama i da sredstva preusmjeri ka socijalno ugroženoj populaciji.

Civilno društvo [civil society]: institucije, organizacije, socijalne mreže i pojedinci (kao i njihove vrednote) koji djeluju između obitelji, države i tržišta, povezani nizom civilnih pravila koja zajedno dijele, a koji se dobrovoljno udružuju radi zagovaranja općih i specifičnih interesa.

Davanja socijalne dobrobiti (social welfare benefits): niz davanja koja onima, koji nemaju potrebna sredstva, jamče minimalno dostojan standard življenja ili samo opstanka. Ova davanja se, u pravilu, financiraju iz poreza i pružaju na osnovi provjere prihoda i/ili imovine.

Deinstitucionalizacija [deinstitutionalization]: politika pružanja skrbi i tretmana medicinski i socijalno ovisnim osobama u zajednici umjesto u institucijama. Uključuje izbjegavanje smještaja ovisnih osoba u institucije, povratak u zajednicu osoba koje mogu funkcionirati i koristiti programe koji se odvijaju u zajednici te razvijanje takvog institucionalnog okruženja koje će pridonositi što bržem povratku pojedinca u zajednicu. Smatra se da osobe s posebnim potrebama trebaju nastaviti živjeti u svom socijalnom okružju, u svojim obiteljima i lokalnim sredinama (umjesto da su podvrgnuti bezličnom institucionalnom životu), što treba doprinijeti kvaliteti njihova života.

Dekomodifikacija [decommodification]: isključivanje određenih roba i usluga ili rada iz tržišta i njihovo distribuiranje prema drugim (netržišnim ili manje tržišnim) kriterijima. Prema stupnju dekomodifikacije možemo suditi o tipu socijalne države, kako to u svojoj poznatoj tipologiji socijalnih država čini G. Esping-Andersen.

Deregulacija [deregulation]: podrazumijeva smanjenu državnu normativnu intervenciju u gospodarski i socijalni život, a cilj joj je olakšavanje djelovanja gospodarskih i drugih subjekata. U socijalnom području deregulacija znači prepuštanje dijela odgovornosti za socijalnu sigurnost pojedincima odnosno organizacijama, koje, bez posredovanja države, same određuju uvjete svoje aktivnosti i egzistencije. Deregulacija, ako nije dobro us-

mjerena i kontrolirana, može dovesti do opadanja razine socijalne sigurnosti u društvu i povećane diferencijacije građana s obzirom na ekonomsku moć i socijalni status. Veliki poticaj deregulaciji dala je globalizacija koja je oslabila suverenitet nacionalnih država i smanjila njihov utjecaj na gospodarskom i socijalnom području.

Dionici [stakeholders]: osobe, skupine, institucije i organizacije koje sudjeluju u ostvarenju nekog programa. Dionici u programima socijalne politike jesu: građani-volonteri, korisnici, organizacije civilnog društva, lokalne vlasti, gospodarstvo, javne ustanove, vlada, mediji, stručnjaci, crkve i slično.

Direktna /indirektna diskriminacija (direct/indirect discrimination): direktna diskriminacija dešava se onda kada je neka osoba, npr. zaposleni ili kandidat za zapošljavanje, lošije tretirana zbog njegove/njene rase, spola, bračnog statusa, religije, seksualne ili rodne orijentacije. Indirektna diskriminacija dešava se onda kada neki zahtjevi, uvjeti ili prakse, nametnute od strane države, neke institucije ili npr. poslodavca, prouzroče disproportionalno štetne učinke za određenu skupinu (skupine) ili kategoriju (kategorije) osoba.

Diskrecija [discretion]: ovlasti službenika ili rukovodnog osoblja da donose odluke o ostvarivanju nekih prava. Diskrecija je nužna ukoliko nema ustanovljenih pravila za donošenje odluka ili prosudbi te proizlazi iz potrebe za fleksibilnošću. "Diskrecijska pravila" razvijaju službenici koji se bave određenom problematikom ili, u nekim slučajevima, rukovodno osoblje, s ciljem da se popune proceduralne administrativne praznine. Diskrecija je više prisutna u socijalnoj pomoći, kada se radi o zadovoljavanju nepredvidivih (iznimnih ili urgentnih)

potreba. Tamo gdje je socijalna pomoć vezana sa socijalnim radom, diskrecijske naknade mogu biti sredstvo poticanja ili ohrabriranja određenih obrazaca ponašanja (npr. ponašanja koja promiču oslanjanje na vlastite snage).

Diskrecijske naknade [discretionary benefits]: vidi *diskrecija*.

Dječje naknade [child benefits]: vidi *dječji doplatak*.

Dječji doplatak [child allowance]: naknada koju redovito dobiva roditelj za dijete ispod određene dobi. Može biti univerzalna ili utemeljena na provjeri dohotka i/ili imovine. U nekim zemljama pravo na doplatak imaju sva djeca, a u drugima samo djeca zaposlenih roditelja. No, koriste se i drugi kriteriji za ostvarivanje ovog prava.

Djelomična (ne)zaposlenost [partial (un)employment]: kada je jedna osoba (ne)zaposlena kraće vrijeme od propisanog punog radnog tjedna ili mjeseca u zemlji njegove/njene (ne)zaposlenosti, kaže se da je ta osoba djelomično (ne)zaposlena.

Dobra vladavina [good governance]: vladavina u kojoj je veća usmjerenost na procese nego na same institucije vlasti. Naglasak je na mjerenju učinkovitosti javnih politika i upotrebi javnih resursa u postizanju društvenih ciljeva. Umjesto jednostavnog vršenja vlasti, dobra vladavina naglašava odgovornost (*accountability*) vladalaca prema onima kojima oni vladaju, transparentnost donošenja javnih odluka i izbora vodstava, pristup informacijama kako bi građani mogli prosuđivati i evaluirati učinke programa.

Dodatna stambena politika [supplementary housing policy]: znači izuzetno interveniranje u funkcionirajući tržišni sustav u stambenoj domeni. Nastojanja su vlade usmjerena na podmirivanje posebnih potreba i rješavanje specifičnih stambenih problema.

Dohodak [income]: novčana ili nenovčana (naturalna) primanja (redovita ili povremena), koja ostvari kućanstvo ili njegovi članovi tijekom godine ili u nekom kraćem razdoblju.

Dohodovna potpora [income support]: naziv za programe socijalne sigurnosti kojima se nadoknađuje dohodak u slučaju određenih socijalnih rizika. Ovaj je pojam češće u uporabi u anglosaksonskim zemljama, a u Velikoj Britaniji u posljednjih se nekoliko desetljeća koristi i kao naziv za program socijalne pomoći.

Dohodovni transferi [income transfers]: vidi *novčane naknade*.

Doprinosi [contributions]: uz poreze, osnovni način financiranja programa socijalne sigurnosti. Doprinosi, koji predstavljaju dio plaće, uplaćuju se u posebne fondove kojima se financiraju socijalni programi (najčešće, zdravstveni fond, mirovinski fond ili fond zaštite od nezaposlenosti). Doprinose uplaćuju poslodavci i radnici. Osim zaposlenih, doprinose radi zaštite od određenih rizika mogu uplaćivati i samozaposleni ili radno neaktivni pojedinci. Uplata doprinosa temelj je za ostvarivanje pojedinih prava, odnosno za naknadu plaće u slučaju pojedinih socijalnih rizika. Temeljem uplaćenih doprinosa osigurani mogu biti i članovi obitelji uplatitelja.

Društvena odgovornost gospodarstva [social responsibility of corporate sector]: odgovornost gospodarstva prema zaposlenicima, dioničarima, vlasnicima, menadžmentu, potrošačima i dobavljačima, prirodnoj okolini, zajednicama u kojima gospodarski subjekti djeluju. U SAD-u najčešće se to naziva korporacijska filantropija (*corporate philanthropy*), u britanskoj tradiciji označava se pojmom korporacijskog građanstva (*corporate citizenship*), dok je europskim kontinentalnim zemljama uobičajen pojam društvena odgovornost gospodarstva (*corporate social responsibility*). Premda među tim konceptima postoje manje razlike, redovito ih se upotrebljava u sinonimnom značenju.

Državni paternalizam [state paternalism]: označava pretjeranu ulogu države u rješavanju ekonomskih i socijalnih problema, što, prema mnogim mišljenjima, sputava inicijativu i djelovanje građana te drugih čimbenika u društvu. Državni se paternalizam u socijalnom pitanju pojavio u 19. stoljeću usporedo s ključnim socijalnim reformama, prije svega bismarckovskim, u kojima je država imala glavnu ulogu. Prije Bismarcka, oblike državnog paternalizma prakticirao je francuski car Napoleon III., koji je započeo, ali ne do kraja izveo, neke državne socijalne reforme. Državni je paternalizam osobito došao do izražaja u godinama poslije velike ekonomske krize između dva svjetska rata, a posebno nakon Drugoga svjetskog rata. Tada je država znatno ojačala svoju socijalnu i gospodarsku intervenciju.

Dugotrajna skrb [long-term care]: svaki oblik dugotrajne skrbi, ili skrbi s neodređenim završetkom, o osobama smanjenih sposobnosti ili mogućnosti. U pojedinim zemljama uvedene su nove vrste osiguranja za dugotrajnu skrb (npr. u Njemačkoj, Austriji, Nizozemskoj) ili su elementi osiguranja za

dugotrajnu skrb uključeni u obvezno zdravstveno osiguranje (Francuska, Belgija).

Egalitarno društvo [egalitarian society]: društvo u kojem se “nagrade” (materijalna dobra, novac, društveni položaji i sl.) jednako dijele svima, bez obzira na njihove talente ili učinke.

Ekvivalentna ljestvica [equivalence scale]: skup indeksa koji variraju ovisno o broju članova kućanstva, dobnoj ili spolnoj strukturi članova. Osnovna je funkcija ekvivalentne ljestvice omogućiti određivanje linija siromaštva za kućanstva različite veličine i sastava. Na primjer, linija siromaštva za kućanstvo koje ima pet članova neće biti ista kao za kućanstvo s tri člana. Isto tako, potrebe djece manje su od potreba odraslih, pa izdaci kućanstva ne rastu razmjerno broju članova. Danas se u brojnim istraživanjima siromaštva koriste tzv. OECD-ove ekvivalentne ljestvice. Osim u istraživanjima siromaštva, ekvivalentne ljestvice koriste se prilikom mjerenja ekonomskih nejednakosti, utvrđivanja razine socijalnih naknada ili određivanja visine dohodovnih poreznih stopa u skladu s mogućnostima plaćanja poreznog obveznika.

Europska socijalna povelja [European Social Charter]: temeljni dokument Vijeća Europe o socijalnim pravima. Prva Europska socijalna povelja usvojena je 1961. godine u Torinu, a druga, Izmijenjena Europska socijalna povelja, 1996. godine. U Povelji su sadržane tri kategorije socijalnih prava. Prva se odnose na sve građane neke zemlje, druga kategorija obuhvaća prava građana koja proizlaze iz zaposlenosti, a treću kategoriju čine prava posebnih socijalnih skupina. Europsku socijalnu povelju, bilo u prvoj bilo u izmijenjenoj verziji (kada su uvedena nova socijalna prava), ratificirala je većina europskih zemalja.

Republika Hrvatska je 2002. godine ratificirala Europsku socijalnu povelju iz 1961. godine.

Europska strategija zapošljavanja [European employment strategy]: temeljem Ugovora EU iz Amsterdama, potpisanog 1997. godine, i europskog samita o zapošljavanju iz prosinca 1997. godine, EU koordinira nacionalne politike u području promicanja zapošljavanja. Koordinacija se provodi putem modela otvorene koordinacije, a poticanje zapošljavanja počiva na četiri stupa: zapošljivost, poduzetništvo, jednake mogućnosti, prilagodljivost. Proces svake godine započinje zajedničkim prioritetima koje donosi Europsko vijeće. Svaka zemlja integrira utvrđene prioritete u svoju politiku i praksu putem nacionalnih akcijskih planova (NAP). Europska komisija i Europsko vijeće zajednički analiziraju NAP-ove i donose zajedničko izvješće o zapošljavanju, a pojedinim zemljama mogu uputiti specifične preporuke.

Europska unija /EU [European Union /EU]: zajednica prvotno šest europskih zemalja, osnovana je Rimskim ugovorom 1957. godine, pod nazivom Europska ekonomska zajednica (EEZ). Ugovorom iz Maastrichta, potpisanim 1992. godine, EEZ mijenja ime u Europska zajednica te stvara novu strukturu suradnje među članicama, koja se od tada naziva Europska unija. Od 1. svibnja 2004. godine, nakon petog vala proširenja, EU broji 25 članica, a još četiri zemlje imaju status kandidata za punopravnog člana.

Europski socijalni fond [European Social Fund]: fond EU kojem je glavni cilj promocija zaposlenosti, geografske i profesionalne mobilnosti radnika, odnosno olakšavanje prilagodbe radnika na industrijske promjene, posebice putem stručnog osposobljavanja i doškolovanja.

Europski socijalni model [European social model]: razvija se posebno u 90-im godinama 20. stoljeća. Europski socijalni model ne negira posebne socijalne režime zemalja članica EU, ali ih nadopunjuje i sve više utječe na nacionalne politike. Ugovor o socijalnoj politici iz 1991. godine (zasnovan na Povelji o osnovnim socijalnim pravima radnika iz 1989. godine) predvidio je veću suradnju zemalja članica u području socijalne politike, a taj je Ugovor, kao novo socijalno poglavlje, potom inkorporiran u Ugovor iz Amsterdama. Ovi su dokumenti temelj nekolicine socijalnih uredbi donesenih tijekom 90-ih godina na europskoj razini te europske strategije zapošljavanja i europskog procesa socijalnog uključivanja. Europski socijalni model temelji se na Lisabonskoj strategiji iz 2000. godine prema kojoj EU želi postati najkompetitivnija, dinamična i na znanju zasnovana ekonomija sposobna za održivi gospodarski rast, ali s više boljih poslova te većom socijalnom kohezijom.

Europski zakonik socijalne sigurnosti [European Code of Social Security]: dokument namijenjen harmonizaciji i unapređenju europskog zakonodavstva na području socijalne sigurnosti. Usvojilo ga je Vijeće Europe 1961. godine polazeći od normi Konvencije (br. 102) o socijalnoj sigurnosti (minimalni standardi) Međunarodne organizacije rada. Godine 1990. usvojena je revidirana verzija Zakonika. Zadatak Zakonika, kako je prilikom njegova donošenja rečeno, nije samo uniformizacija socijalne sigurnosti u europskim zemljama, nego i podizanje socijalne sigurnosti građana na višu razinu.

Eurostat: statistički ured Europske unije koji prikuplja podatke od europskih zemalja u svrhu usporedivosti. Eurostat je važan izvor svih vrsta podataka (ekonomskih, socijalnih, demografskih ili političkih) za Europsku uniju i za zemlje koje joj se žele pridružiti.

Feminizacija siromaštva [feminization of poverty]: trend nesrazmjernog porasta broja žena među siromašnima u odnosu na njihov udio u stanovništvu. Posebice u anglosaksonskim zemljama, žene imaju značajno veću vjerojatnost da će živjeti u siromaštvu nego muškarci. Ova razlika u stopama muškog i ženskog siromaštva rezultat je položaja žena na tržištu rada i u obitelji. Ženske zarade u prosjeku su manje nego zarade muškaraca. Osim toga, žene su izloženije siromaštvu stoga što češće žive u onim tipovima obitelji koji su rizičniji s aspekta siromaštva (jednoroditeljske obitelji, samačka kućanstva). Službene statistike nerijetko skrivaju opseg ženskog siromaštva, jer se kao indikator siromaštva koristi kućanski a ne individualni dohodak (žene lošije prolaze u unutarobiteljskoj distribuciji resursa zbog diskriminacije ili zato što potrebe djece i partnera pretpostavljaju vlastitim potrebama).

Filantropija [philantropy]: dobrovoljna pomoć bogatih siromašnim građanima i raspodjela dobara putem donacijskog davanja. U širem smislu riječi obuhvaća filozofska gledišta i praktična djelovanja koja odražavaju individualnu i institucionalnu “ljubav prema ljudskom rodu”.

Fiskalna dobrobit [fiscal welfare]: socijalna se politika u najvećoj mjeri realizira putem novčanih transfera namijenjenih održavanju dohotka stanovništva. Pored novčanih transfera, drugi oblici pomoći građanima su usluge (zdravstvene, skrbeničke, obrazovne i druge), koje se mogu uzeti kao neka vrsta kamufliranih transfera. Treći su oblik redistribucije porezi, čiji su provedbeni instrumenti porezne stope i porezne olakšice. Njih nazivamo “fiskalnom dobrobiti”. Fiskalnim se mjerama može znatno utjecati na socijalni položaj građana. R. Titmuss piše o “fiskalnoj dobrobiti” koja se javlja pored socijalne (socijalna

pomoć) i zaposleničke redistribucije dohotka. Drugim riječima, “fiskalnu dobrobit” treba shvatiti kao mjeru socijalne politike kojom se utječe na socijalni položaj građana.

Fleksibilnost rada/zaposlenja [work/job flexibility]: organizacija tržišta rada razvijena u 1980-im godinama u kojoj su sadržaj rada, radno vrijeme, trajanje radnog odnosa te razina plaće promjenjiviji (fleksibilniji), a radno-zakonska regulativa čim manje rigidna. Cilj je fleksibilnosti rada omogućiti uspješnije poslovanje tvrtki na dinamičnom i kompetitivnom tržištu. Fleksibilizacijom se tržište rada deregulira, a radni se odnos rekomodificira i podliježe odluci poslodavca. Fleksibilnim oblicima rada smatraju se ponajprije privremena zaposlenost, zaposlenost na nepuno radno vrijeme, rad izvan radnog mjesta te neki oblici samozaposlenosti (pod-ugovaranje i kooperantski odnos).

Fleksibilnost-sigurnost (flexicurity): „flexicurity“ je kombinacija propisa, politika i administrativnih praksi koja uspješno kombinira zapošljavanje i otpuštanje radnika, visoka davanja za nezaposlene i aktivnu politiku na tržištu rada, a cilj je da se doprinese rješavanju europskog problema nezaposlenosti.

Fondovske mirovine [(fully) funded pensions]: mirovine koje se osiguranicima isplaćuju iz sredstava fonda osiguranja, a koja su u nekom razdoblju akumulirana iz doprinosa osiguranika. Osiguranici tijekom svoje radne aktivnosti putem doprinosa štede i svoju ušteđevinu, posredstvom mirovinskih fondova, ulažu u imovinu ili na tržište kapitala da steknu sredstva za mirovine. Ovaj se sustav još zove kapitalizirana mirovinska štednja.

Ginijev koeficijent [Gini coefficient]: mjera ukupne ekonomske nejednakosti u nekom društvu. Može poprimiti vrijednosti između nula (kada je, na primjer, dohodak jednako distribuiran među građanima) i jedan (kada jedna osoba raspolaže sveukupnim dohotkom). Što je koeficijent bliži jedinici, to su veće nejednakosti u društvu.

Glavarina [capitation fee]: plaćanje liječnicima u obliku fiksnog iznosa prema broju pacijenata. Iznosi mogu biti različiti prema kategorijama osoba, ali je uvijek riječ o prethodno utvrđenom iznosu, neovisnom o opsegu izvršenih usluga. Suprotno od plaćanje prema usluzi.

Globalizacija [globalization]: proces porasta međusobne ovisnosti i povezanosti svijeta u bitnim područjima života (politika, ekonomija, kultura itd.). Kao posljedica globalizacije dolazi do prevladavanja postojećih granica među državama i opadanja suvereniteta nacionalnih država, nastaju nadnacionalne asocijacije koje preuzimaju regulativne i druge funkcije u svjetskoj ekonomiji i društvu. Globalizacija je u pravilu povezana s deregulacijom, smanjenom intervencijom države, redukcijom troškova rada i redukcijom socijalnih prava.

Globalna socijalna politika [global social policy]: socijalna politika koja se kreira i provodi na nadnacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Instrumenti globalne socijalne politike jesu nadnacionalna regulacija, preraspodjela dohotka među državama pomoću regionalnih i strukturalnih fondova te socijalna davanja koja se jamče na nadnacionalnoj razini.

Građanska plaća [citizen payment]: vidi *temeljni dohodak*.

Građanski status [citizenship]: sociološki koncept koji ima značajnu ulogu u razumijevanju razvoja socijalne politike. Konceptiju građanskog statusa razvio je T. H. Marshall. Njegov pojam građanskog statusa obuhvaća tri komponente: građanska prava (jednakost pred zakonom), politička prava (pravo glasa, političkog organiziranja i sudjelovanja u javnom životu) i socijalna prava (pravo na minimalni dohodak, pravo na određene usluge). Ova se prava pojavljuju kao temelj socijalne solidarnosti u modernim društvima.

Harmonizacija (Harmonization): harmonizacija nacionalnih zakona u okviru EU je oblik konvergencije. Pojedine države članice harmonizacijom svoje zakone čine (više) komptabilnima zakonima drugih država članica u pogledu njihova dosega, definicija i normi.

Horizontalna preraspodjela [horizontal redistribution]: horizontalna preraspodjela dohotka i naknada vrši se u korist onih skupina unutar iste kategorije korisnika koje su u nepovoljnijem položaju, npr. od obitelji s manje ka obiteljima s više djece.

Industrijski odnosi [industrial relations]: način na koji su organizirani odnosi između menadžmenta poduzeća i radnika, te uloga države i institucija u tom procesu. Industrijski odnosi uvelike se razlikuju među državama, a obuhvaćaju prakse organizacije rada i upošljavanja, obrazovanja radnika, kolektivnog pregovaranja, sindikalnog djelovanja, radnih vijeća i sl.

Institucionalni model dobrobiti [institutional welfare]: prema Titmussovoj tipologiji socijalne dobrobiti, model u kojem se potreba prihvaća kao normalni i sastavni dio života. Dobrobit se pruža cijeloj populaciji, na isti način kao što se mogu organizirati druge javne usluge (ceste, škole). U ovom sustavu dobrobit nije namijenjena samo siromašnima, već svim građanima. Institucionalni model često se identificira s univerzalizacijom socijalnih prava. Međutim, institucionalni model može u ostvarivanju svojih ciljeva koristiti ne samo univerzalne, već i selektivne naknade.

Invalidnost (disability): potpuna ili djelomična nesposobnost osobe za obavljanje nekog plaćenog posla. Invalidnost može postojati od rođenja ili se kasnije pojaviti, a uzrok invalidnosti može biti nesreća na poslu, profesionalna bolest ili neki drugi uzrok.

Uobičajeno se razlikuju tri oblika invalidnosti: „opća invalidnost” koja uzrokuje trajnu nesposobnost ostvarivanja zarade iznad određene razine, „profesionalna invalidnost” koja označava trajnu nesposobnost obavljanja određenog posla ili zanimanja te „invaliditet” koji podrazumijeva gubitak ili smanjenje tjelesnih funkcija, što utječe na životnu i radnu sposobnost invalidne osobe.

Izvanbračna zajednica [unmarried cohabition]: zajednica muškarca i žene koja nije formalizirana bračnom vezom, a iz koje mogu proisteći razne posljedice imovinske i socijalne naravi, posebno za djecu.

Izvedena prava [derived rights]: prava, prije svega na naknade i usluge iz sustava socijalne sigurnosti, koje stječe neki pojedinac, a koja su definirana njegovom ovisnošću o drugoj osobi, obično temeljem srodstva, braka ili zajedničkog življenja.

Izvoz naknada (export of benefits): izvoz naknada dešava se onda kada se naknade koje treba platiti jednoj osobi prema propisima jedne zemlje, također mogu platiti toj osobi kada on/ona boravi u drugoj zemlji. Izvoz naknada obično je ograničen na dugoročne novčane naknade.

Javna dobrobit [public welfare]: potpora javnih (državnih) institucija onim pojedincima koji su nesposobni ili nisu u mogućnosti priskrbljivati sredstva za život zbog određenih socijalno rizičnih okolnosti, a koji ispunjavaju kriterije njima namijenjenih socijalnih programa.

Javne mirovine [public pensions]: mirovine koje se ostvaruju u sustavu koji je obvezan za određene kategorije građana, a čija pravila propisuje i realizaciju jamči država.

Javne usluge [public services]: različite usluge koje pružaju javne uslužne institucije (obrazovne, zdravstvene, transportne i druge). Obvezu javne usluge može nametnuti javna vlast na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini.

Javni izdaci [public expenditures]: ukupni izdaci države i javnih fondova za sve vrste programa općeg značaja (isključeni su izdaci privatnih i neprofitnih organizacija). Veliki dio javnih izdataka čine izdaci za socijalne namjene.

Javni transferi [public transfers]: svi novčani transferi koji se financiraju iz javnih i državnih izvora.

Jaz siromaštva [poverty gap]: razlika između linije siromaštva i dohotka siromašnih. Ova nam mjera agregatnog siromaštva pokazuje koliko je novca potrebno utrošiti da bi se dohoci svih

siromašnih podigli na razinu određene linije siromaštva. Ona pokazuje je li siromaštvo u nekoj zemlji površinskoga ili dubinskog karaktera (o čemu nam ne govori broj siromašnih pojedinaca ili obitelji).

Jednake naknade [flat-rate benefits]: naknade koje se isplaćuju u jednakom mjesečnom iznosu (iako mogu biti veće za obitelji s većim brojem članova) i koje ne ovise o prijašnjim zaradama. Tako sve obitelji određenog tipa ili veličine dobivaju naknade iste visine.

Jednakost šansi [equal opportunities]: opće načelo jednakosti koje se može primijeniti na sva područja, a posebno na ekonomski, socijalni i kulturni život. Svi građani trebaju imati iste početne šanse u natjecanju za vrijedna društvena dobra ili položaje. U modernim se društvima posebno naglašava jednakost obrazovnih šansi te jednakost šansi između žena i muškaraca.

Jednočlano kućanstvo [one person-household]: kućanstvo u kojem živi samo jedna osoba.

Jednoroditeljska obitelj [lone /single parent family]: obitelj u kojoj djeca žive s jednim roditeljem, a drugi je umro ili napustio obiteljsku zajednicu.

Karitativna djelatnost /organizacija [charity]: uključuje svaku dobrotvornu aktivnost (npr. davanje novca, hrane ili usluga), usmjerenu prema ljudima koji trebaju pomoć jer su bolesni, siromašni, stari ili beskućnici, a bez očekivanja bilo kakve materijalne ili druge nagrade. Važnu ulogu u karitativnoj djelatnosti imaju karitativne organizacije, koje pružaju

materijalnu, psihološku i drugu potporu svima koji je trebaju. Takve su organizacije, na primjer, Crveni križ, Caritas itd.

Kategorijalna socijalna pomoć [categorical (social) assistance]: pomoć u posebnim okolnostima, namijenjena zadovoljavanju specifičnih ili posebnih potreba određenih populacijskih skupina (npr. pomoć starijim osobama, invalidima, hendikepiranima ili bolesnima, pomoć majkama s ovisnom djecom, nezaposlenima i slično). Kriteriji ostvarivanja kategorijalne pomoći, kao i visine naknada, obično se razlikuju od onih u općoj socijalnoj pomoći.

Klijentalizam [clientelism]: odnos u kojem moćne i utjecajne osobe ili skupine nude nagrade i usluge osobama (skupinama) lošijeg društvenog položaja u zamjenu za lojalnost i političku ili drugu podršku. Klijentalizam se često vezuje uz južnoeuropski ili mediteranski model socijalne države, u kojem se socijalne naknade ili javni resursi koriste kao sredstvo pritiska na biračko tijelo (npr. pred političke izbore umirovljenicima se dodjeljuju određeni mirovinski dodaci ili se podizanje mirovina uvjetuje političkom podrškom umirovljenika). Osim toga, klijentalizam podrazumijeva i pojavu kada veliki broj zaposlenika u socijalnim institucijama pripada određenoj političkoj stranci ili ideologiji. Zapravo, u socijalnim institucijama ne zapošljavaju se stručnjaci već, često puta, nekvalificirano, politički podobno osoblje. Neučinkovitost, nedjelotvornost i korumpiranost bitno je obilježje ovih institucija.

Kombinirani model socijalne politike [welfare mix]: podrazumijeva diversifikaciju sektora i aktera koji sudjeluju u socijalnoj politici. Kombinirani model socijalne politike iskazuje se tzv. socijalnim trokutom, u kojem se sustav socijalne politike

prezentira kao rezultanta djelovanja triju sektora: vladinoga ili državnog sektora, privatnoga profitnog te neprofitnog sektora. U sličnom se značenju često upotrebljava i pojam socijalnog pluralizma (*welfare pluralism*).

Konvergenција (convergence): termin koji potječe iz matematike, a označava ponašanja s ograničenim mogućnostima izbora, posebno kada se radi o neograničenom nizu ili pak serijama usmjerenim prema nekom limitu. U okviru europskih integracija „konvergenција“ podrazumijeva povećanje sličnosti među državama članicama u pogledu dohodaka, politika, administrativnih praksi, zakona, itd.

Kultura ovisnosti [dependency culture]: način života kojega karakterizira oslanjanje na državne socijalne naknade. Neki autori smatraju da je davanje novčanih naknada štetno za one koji ih primaju, jer se time potkopava njihovo oslanjanje na vlastite snage i povećava usmjerenost na državnu pomoć. Takvi pojedinci postaju ovisnici o socijalnim naknadama i dio su kulture ovisnosti koja se prenosi između generacija.

Kultura siromaštva [culture of poverty]: pojam koji je koncipirao i popularizirao američki antropolog Oscar Lewis 1950-ih godina. Zagovornici teorije kulture siromaštva drže da siromašni imaju stil života različit od ostatka društva i da on doprinosi opstanku siromaštva. Siromašni imaju specifične norme i vrijednosti koje siromašna djeca vrlo rano usvajaju, pa se kultura siromaštva intergeneracijski prenosi. Obilježja kulture siromaštva moguće je analizirati na individualnoj, obiteljskoj i socijetalnoj razini. Prema ovoj teoriji, siromašni zbog svoje kulture nisu sposobni iskoristiti šanse koje im pruža društvo.

Lex loci laboris: doslovno: „zakon mjesta rada“. U međunarodnom kontekstu većina zakona o socijalnoj sigurnosti, kao grana javnog prava, određuje doseg svoje primjene referirajući se na mjesto na kojem pojedini zaposlenik obavlja svoj rad. U načelu na pojedinca se primjenjuju zakoni o socijalnoj sigurnosti u zemlji u kojoj on obavlja svoj posao.

Liječnik opće prakse [general practitioner /GP]: liječnici opće prakse u mnogim zemljama predstavljaju prvu liniju zdravstvene zaštite te su obično zaduženi za daljnje upućivanje pacijenata na specijalistički ili bolnički tretman.

Linija siromaštva [poverty line]: razina dohotka ispod koje pojedince (obitelji) smatramo siromašnima. Postoje brojni načini utvrđivanja linije siromaštva. Na primjer, ona može biti utemeljena na stvarnim životnim troškovima ili može biti određena relativno, na primjer, kao 50% prosječnoga dohotka ili kao 60% medijana nacionalnog dohotka (službena linija siromaštva EU).

Ljudske potrebe [human needs]: procijenjeni resursi s kojima pojedinci trebaju raspolagati da bi preživjeli i funkcionirali sukladno normama društva kojem pripadaju.

Majčinstvo/materinstvo (maternity): stanje žene kada ona, zbog trudnoće, poroda i njegovanja djeteta, privremeno nije sposobna za rad, odnosno ostvarivanje zarade, pa joj je potrebna odgovarajuća medicinska pomoć, porodni ili roditeljski dopust, naknada tijekom dopusta te druga prava koja su definirana sustavom socijalne zaštite.

Međugeneracijski transferi [intergenerational transfers]: obično se odnose na mirovine tekuće raspodjele koje zaposlena generacija plaća starijoj generaciji koja više nije zaposlena. Tako zaposlena generacija stječe pravo na mirovinu iz doprinosa sljedeće generacije.

Međunarodna organizacija rada /MOR [International Labour Organization /ILO]: specijalizirana agencija UN, osnovana 1919. godine s ciljem promocije socijalne pravde i prava radnika. MOR formulira međunarodne standarde rada u obliku konvencija i preporuka koje potom ratificiraju države. Ti se standardi odnose na slobodu udruživanja, pravo na organiziranje i kolektivno pregovaranje, zabranu prisilnog rada, jednake mogućnosti i jednaki tretman i sl. MOR definira i statističke standarde u području rada i nezaposlenosti.

Međunarodno udruženje za socijalnu dobrobit [International Council on Social Welfare /ICSW]: globalna nevladina organizacija, osnovana 1928. u Parizu, koja okuplja veliki broj nacionalnih i međunarodnih organizacija koje nastoje unaprijediti socijalni razvoj, socijalnu dobrobit i socijalnu pravdu. Cilj je Međunarodnog udruženja za socijalnu dobrobit promicati takav socijalni i ekonomski razvoj koji će dovesti do ublažavanja siromaštva i drugih vidova socijalne ugroženosti u svijetu. ICSW se zalaže za priznavanje i zaštitu temeljnih prava ljudi na hranu, sklonište, obrazovanje, zdravstvenu skrb i sigurnost. Radi ostvarenja svojih ciljeva ICSW prikuplja i distribuira informacije, provodi istraživanja i analize, organizira seminare i konferencije, pomaže NVO, sudjeluje u javnom zagovaranju itd. ICSW četiri puta godišnje izdaje svoj časopis “Revija za socijalni razvoj”, a glavni uredi udruženja su u Nizozemskoj i Ugandi.

Međunarodno udruženje za socijalnu sigurnost [International Social Security Association /ISSA]: međunarodna organizacija koja se bavi razvojem socijalne sigurnosti u svijetu. Osnovana je 1927. godine u Bruxellesu na inicijativu Međunarodne organizacije rada. Međunarodno udruženje za socijalnu sigurnost okuplja središnje državne institucije, organizacije javnih službi te udruženja koja djeluju na području socijalne sigurnosti. Ovo udruženje, pored brojnih drugih publikacija, četiri puta godišnje izdaje časopis “Međunarodna revija za socijalnu sigurnost” na engleskom, francuskom, njemačkom i španjolskom jeziku. Sjedište je ove organizacije u Ženevi.

Mirovine “tekuće raspodjele” [Pay As You Go – PAYG - pensions]: postoje dvije metode financiranja mirovinskih sustava. Prva je „pay as you go“, a se sastoji u tome da se doprinosi za mirovine koje danas plaćaju radnici koriste za plaćanje mirovina današnjih umirovljenika. Druga je metoda „kapitalizacija“ kada se doprinosi koji se danas plaćaju – makar u načelu - uplaćuju u fondove iz kojih će biti plaćene buduće mirovine današnjih radnika. U slučaju obveznih mirovinskih sustava razlike između sustava „pay as you go“ i „kapitalizacije“ znatno su manje nego to izgleda. Sustavi dobrovoljnih individualnih mirovina u načelu su utemeljeni na načelu „kapitalizacije“.

Mirovinski sustav s više stupova [multipillar pension system]: mirovinski sustav u kojem se mirovina ostvaruje iz sustava različitog karaktera (npr. iz sustava tekuće raspodjele, kapitaliziranih fondova, dobrovoljnih privatnih fondova, zaposleničkih mirovinskih fondova).

Model otvorene koordinacije [open method of coordination /OMC]: način koordinacije nacionalnih politika, najprije u području zapošljavanja, a nakon 2000. godine u promociji socijalne uključenosti te mirovina i zdravstva. OMC se zasniva na pet ključnih načela: supsidijarnost (ravnoteža između postavljenih ciljeva na europskoj razini i nacionalne odgovornosti za njihovu konkretizaciju i provođenje), konvergencija (svaka država koncentriranim akcijama doprinosi zajedničkom europskom cilju), upravljanje ciljevima (ciljevi su jasno postavljeni i dogovoren je način njihove evaluacije), nadgledanje zemalja (zemlje se evaluiraju i međusobno uspoređuju), integrirani pristup (usmjerenost na različite politike koje pridonose cilju).

Modeli (režimi) socijalne politike [welfare models/regimes]: tipovi socijalnih država ili socijalnih politika, svojstveni određenim zemljama ili skupinama zemalja. Različiti modeli socijalne politike oslanjaju se na različite tradicije industrijskih i drugih socijalnih odnosa i imaju specifičnu institucionalnu strukturu socijalnih naknada. Modeli socijalne politike razlikuju se s obzirom na stupanj dekomodifikacije, izdašnost i selektivnost naknada. Također, svaki model podrazumijeva specifične odgovore na probleme nezaposlenosti i industrijskih odnosa. Najutjecajnu tipologiju socijalnih država razvio je G. Esping-Andersen, koji razlikuje socijaldemokratski ili skandinavski, liberalni ili anglosaksonski i korporativno-konzervativni ili kontinentalno-europski model. Uz ova tri tipa u literaturi se često spominje i četvrti, tzv. južnoeuropski socijalni model.

Moralni hazard [moral hazard]: situacija u kojoj se osigurani pojedinci nedovoljno čuvaju rizika, kao što bi to morali kada ne bi bili osigurani. Oni isto takvo ponašanje očekuju od drugih

osiguranika. Na taj način osigurani pojedinci mogu utjecati na nepredvidljiv rast troškova socijalnog osiguranja.

Mutualizam [mutualism]: pokret među radnicima koji je u 18. i 19. stoljeću doveo do stvaranja organizacija uzajamne pomoći (mutualne udruge, bratovštine). Mutualizam je osobito bio prisutan među radnicima opasnih profesija, kao što su bili rudari i željezničari. Mutualističke su udruge formirale fondove uzajamne pomoći novcem prikupljenim od članarina radnika, donacija i drugih oblika prihoda. U slučaju da se članu udruge dogodila neka nesreća, dobivao je pomoć iz zajedničkog fonda udruge. Mutualističke su udruge bile preteče od države organiziranog socijalnog osiguranja.

Nacionalni sustav zdravstvene zaštite (national health service system): (besplatno liječenje i lijekovi za sve legalno nastanjene stanovnike): u nacionalnom sustavu zdravstvene zaštite zdravstvenu zaštitu s javnim olakšicama građanima pružaju od države zaposleni zdravstveni radnici, a zdravstvena zaštita je plaćena iz državnog proračuna, tj. iz poreza.

Najniža (minimalna) plaća [minimum wage]: visina plaće koja je propisana u zakonu i koja je najniža moguća koju poslodavac treba isplatiti.

Naknada za nezaposlenost [unemployment benefit]: novčana naknada koja se plaća pojedincima koji su izgubili posao. Pojedine zemlje postavljaju različite uvjete za dobivanje ove naknade. Obično takvi pojedinci moraju raditi određeni broj mjeseci prije gubitka posla, prijaviti se uredu za zapošljavanje i aktivno tražiti novi posao.

Naknada za stanovanje [housing benefit]: vidi *pomoć za stanovanje*.

Naknade /davanja [benefits]: opći izraz koji obuhvaća sva novčana i nenovčana davanja te usluge u okviru sustava socijalne politike.

Naknade koje nisu utemeljene na doprinosima [non-contributory benefits]: naknade za čije dobivanje nije potrebno prethodno uplaćivanje doprinosa, a financiraju se iz općih poreznih prihoda. Ove naknade mogu biti utemeljene na provjeri prihoda ili mogu biti univerzalne.

Naknade utemeljene na doprinosima [contributory benefits]: naknade koje se isplaćuju samo onim pojedincima koji uplaćuju doprinose socijalnog osiguranja ili su te doprinose ranije uplaćivali (pojedinci koji su ostali bez posla, umirovljenici, bolesni i sl.).

Naknade utemeljene na provjeri dohotka [income-tested benefits]: naknade koje se isplaćuju samo onim pojedincima (obiteljima) čiji je dohodak niži od odgovarajuće razine.

Naknade utemeljene na provjeri dohotka i/ili imovine [means-tested benefits]: isplaćuju se samo onim pojedincima ili kućanstvima čiji su dohoci ili vrijednost ukupne imovine ispod odgovarajuće razine. Ovaj pojam, dakle, obuhvaća provjeru dohotka i/ili ukupne imovine.

Naknade vezane uz zarade [earnings-related benefits]: naknade čija visina ovisi o prijašnjim zaradama i doprinosima osiguranika, tako da oni koji su ranije imali veće zarade dobivaju

i veće naknade. Visina ovih naknada može se bitno razlikovati ovisno o tome polazi li se od prosječnih, najviših ili posljednjih zarada.

Negativna selekcija [adverse selection]: nejednaka ili neefikasna razmjena između dviju strana uzrokovana informativnom asimetrijom (različitom dostupnošću informacija). Npr., u području osiguranja događa se da kupac osiguranja, koji je bolestan, skriva svoj rizik u vrijeme traženja zdravstvenog osiguranja. Također, događa se da osiguravatelji traže klijente s nižom razinom rizika, zato da bi isplaćivali manje naknade ili kompenzacije. Kao posljedica negativne selekcije dolazi do slabljenja sustava za uzajamno dijeljenje rizika, jer se pokušavaju identificirati rizici za određenog pojedinca.

Negativni porez na dohodak [negative income tax]: sustav u kojem su dohodovna potpora i dohodovno oporezivanje integrirani tako da porezni sustav isplaćuje naknade onima s niskim dohocima i oporezuje one s višim dohocima.

Nenovčane naknade [in-kind benefits]: davanja pojedincima ili obiteljima u obliku materijalnih dobara ili usluga (kao što je besplatna zdravstvena zaštita ili besplatno obrazovanje, pomoć u hrani i sl.).

Neplaćeni rad [unpaid/unremunerated work]: rad za koji se neposredno ne dobiva naknada niti neki drugi oblik plaćanja. Najčešće su to aktivnosti svakodnevnog rada u kućanstvu, te neplaćeni pomažući rad članova obitelji u obiteljskom poduzeću ili na imanju.

Neprofitni sektor [non-profit sector]: obuhvaća organizacije koje primarno ne djeluju radi ostvarivanja profita. One su obično prisutne u djelatnostima koje uvijek nije moguće organizirati na komercijalnoj osnovi. Ako i ostvare dobit, ove organizacije ju ne raspodjeljuju. One imaju vlastitu upravu, a u rad redovito uključuju volontere. Ovaj je pojam u pravilu rezerviran za organizacije koje pružaju različite javne usluge. Neprofitnost je povezana s povoljnim poreznim statusom glede djelovanja i mogućnosti primanja donacija kao porezno priznatih rashoda.

Neslužbena ekonomija [informal economy]: dio gospodarstva koji se u cijelosti ili djelomično odvija izvan formalnih institucionalnih struktura i zakonske regulacije. Neslužbenu ekonomiju sačinjavaju gospodarske aktivnosti koje nisu zakonski ili statistički regulirane, obavljanje djelatnosti na način suprotan propisima (npr. radi porezne evazije ili izbjegavanja plaćanja doprinosa zaposlenicima) te proizvodnja ilegalnih dobara i pružanje ilegalnih usluga (ovaj se posljednji oblik naziva i “crnom ekonomijom”, koji se ponekad isključuje iz koncepta neformalne ekonomije).

Neslužbeni rad [informal work]: rad koji se ne temelji na propisanim ili ugovornim odnosima i nije zaštićen odredbama radnog prava. Odvija se u sferi neformalne ekonomije, a može se obavljati kao glavno ili sporedno zanimanje. S obzirom da na temelju neformalnih aktivnosti ne uplaćuju doprinose niti posjeduju radno-zakonsku zaštitu, osobe aktivne isključivo u neformalnoj ekonomiji nalaze se u položaju povećane socijalne ranjivosti.

Nesreća na poslu (work/employment injury): svaka ozljeda ili bolest nastala kao posljedica nesretnog slučaja ili više sile,

uzročno vezana uz obavljanja posla, a koja uzrokuje trajne ili privremene posljedice na zdravlje i radnu sposobnost zaposlene osobe. Nesreća na poslu je jedan od klasičnih rizika pokrivenih socijalnim osiguranjem.

Nevladine organizacije /NVO [non-governmental organizations /NGO]: privatne neprofitne organizacije koje su izvan vladinog utjecaja. Pojam nevladine organizacije ušao je u upotrebu 1950-ih i povezan je s radom agencija Ujedinjenih naroda u zemljama trećega svijeta u postkolonijalnom razdoblju. Legitimitet tih organizacija povezan je s djelovanjem i pružanjem prijeko potrebnih usluga nasuprot nepotističkoj i korumpiranoj vladi. Danas se ovaj pojam koristi za označavanje rada organizacija koje se bave ljudskim pravima, zaštitom okoliša i sličnim područjima kojima se kontroliraju vlasti. Glede poreznog statusa one se tretiraju i kao neprofitne organizacije.

Nezaposlenost [unemployment]: stanje u kojem se nalazi radno sposobna osoba koja nema nikakvog zaposlenja, a koja aktivno traži posao. Nezaposlenost nosi sa sobom brojne socijalne rizike, ponajprije rizik siromaštva, ali i društvene isključenosti, psihičkih te zdravstvenih problema. De facto, nezaposleni ponekad nisu registrirani kao nezaposlene osobe (skrivena nezaposlenost), dok neke osobe evidentirane kao nezaposlene kroz neformalni rad sudjeluju u neformalnoj ekonomiji.

Novčane naknade [cash benefits]: naknade koje se dodjeljuju u novčanom obliku, za razliku od usluga (kao što je npr. besplatna zdravstvena zaštita) ili davanja u vidu materijalnih dobara. Novčane naknade općenito uključuju naknade socijalnog osiguranja i socijalne pomoći.

Novi socijalni rizici [new social risks]: u modernom se društvu pored tzv. starih rizika (kao što su starost, bolest ili siromaštvo uzrokovano nezaposlenošću) javljaju i novi rizici, koji su povezani s diskontinuiranom radnom karijerom, s neizvjesnostima koje prate povremeno i kratkotrajno zapošljavanje, s novim, ranjivim oblicima obitelji te demografskim procesima. Među značajnije nove socijalne rizike ubraja se dugotrajna i boležljiva starost, dugotrajna nezaposlenost, nesiguran rad, jednoroditeljstvo, siromaštvo među zaposlenima i sl.

Novo siromaštvo [new poverty]: termin koji se posebice koristi od početka 1970-ih godina. Novo siromaštvo odnosi se na pojave kada pojedinci ili obitelji nisu u stanju održati dosadašnju razinu životnog standarda, pa prelaze iz relativno sigurnog života u neizvjesnost. Novo siromaštvo nije toliko vidljivo kao tradicionalno, tako da obitelji zahvaćene novim siromaštvom mogu izgledati uobičajeno, kao obitelji bez problema. Na pojavu novog siromaštva, koje pogađa i pripadnike srednjih slojeva, posebno su utjecali sljedeći procesi: porast broja pojedinaca ovisnih o socijalnoj pomoći, širenje nezaposlenosti i slabljenje socijalne zaštite, rast broja zaduženih kućanstava i pojava novih (ranjivijih) oblika obitelji.

Obiteljska mirovina [survivors pension]: mirovina koju primaju članovi uže obitelji (suprug/a, djeca) osiguranika koji je preminuo.

Obiteljska politika [family policy]: politika kojoj je cilj utjecati na obiteljske odnose i unaprijediti obiteljsku dobrobit. Glavne su mjere obiteljske politike novčana davanja i poreske olakšice, dopusti roditeljima te usluge namijenjene djeci i obiteljima. S

obzirom na opseg i način državne intervencije razlikuju se tipovi obiteljske politike. Moderna obiteljska politika usmjerena je na pomirenje obiteljskih obveza i vanjskog rada.

Obiteljske naknade [family benefits]: sve vrste novčanih ili nenovčanih potpora koje se dodjeljuju obiteljima s djecom. U obiteljske bi naknade ulazile, također, porezne povlastice, naknade udomiteljskim obiteljima itd.

Obiteljski doplatak [family allowance]: naknada koja se redovito (mjesečno) isplaćuje svim obiteljima koje imaju djecu ispod određene dobi. Obiteljski doplatci obično variraju s obzirom na broj i uzrast djece te, općenito, socijalnu situaciju obitelji. U nekim zemljama obiteljski doplatci u stvari predstavljaju dječje doplatke.

Očekivano trajanje života [life expectancy]: prosječni broj godina života koji će doživjeti pojedinac u nekom društvu sukladno očekivanim demografskim i zdravstvenim trendovima. Prosječno trajanje života najčešće se mjeri nakon jedne godine od rođenja ili od 60/65 godine. Ovi podaci služe kao indikator zdravstvenog statusa stanovništva, odnosno kao pokazatelj dugovječnosti starije populacije (posebice prilikom ocjene dužine razdoblja u kojem će neka osoba dobivati mirovinu).

Održanje dohotka [income maintenance]: vidi *dohodovna potpora*.

Održivi razvoj [sustainable development]: gospodarski razvitak koji zadovoljava potrebe društva i ostvarivanja dobrobiti na kratki, srednji i dugi rok. Temeljen je na pretpostavci da treba udovoljiti potrebama društva, a da se

pritom ne ugroze perspektive budućih generacija. Praktično, to znači stvoriti uvjete za dugoročni gospodarski razvitak uz očuvanje prirodnog okoliša.

Opća socijalna pomoć [general (social) assistance]: namijenjena je svim osobama koje nisu u stanju zadovoljiti osnovne životne potrebe, polazeći od određene definicije egzistencijalnog minimuma. Opća socijalna pomoć obično uključuje pomoć radi pokrića troškova sljedećih životnih potreba: prehrane, odijevanja, higijene, stanovanja, grijanja i sl. Opća socijalna pomoć djeluje kao sigurnosna mreža za osobe s niskim prihodima.

Opće dobro [public good]: sveukupnost društvenih uvjeta koji omogućuju i pospješuju da ljudi, obitelji i skupine mogu postići što potpuniji razvitak i ostvarenje svojih mogućnosti. Uz državu, civilno se društvo afirmira kao učinkoviti proizvođač općeg dobra.

Oportunitetni troškovi [opportunity costs]: ekonomisti su skloni tvrdnji da sve ima svoju cijenu koju netko treba platiti. Na primjer, vrijeme i materijalni resursi potrošeni za određenu aktivnost ne mogu se iskoristiti na drugom području djelovanja. Oportunitetni troškovi spominju se u raspravama o obiteljskoj politici. Naime, pored neposrednih troškova koje za podizanje, odgoj i obrazovanje iziskuje svako dijete, njegovi roditelji, posebno majka, imaju, zbog vremena potrošenog na dijete, i dodatne, oportunitetne troškove, koji se sastoje u izgubljenoj zaradi koju su u to vrijeme mogli ostvariti na tržištu rada. Primjere oportunitetnih troškova nalazimo i u drugim područjima socijalne politike.

Opsežna stambena politika [comprehensive housing policy]: politika u kojoj država preuzima odgovornost za podmirivanje stambenih potreba cjelokupnog stanovništva. To znači usmjeravanje nacionalnih resursa u područje stanovanja radi poboljšanja blagostanja cjelokupne populacije. Vlada ima značajnu kontrolu što se tiče obujma, vremena dovršetka i lokacije stambenih objekata za sve društvene skupine i gotovo za sve tipove graditelja.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj [Organization for Economic Cooperation and Development /OECD]: organizacija 30 najrazvijenijih zemalja svijeta, nastala 1961. godine na temeljima Organizacije za europsku ekonomsku suradnju, a koja je osnovana nakon Drugoga svjetskog rata kako bi administrirala američku i kanadsku pomoć Europi u okviru Marshallovog plana. Osim različitih aspekata ekonomskog razvoja, OECD analizira i daje savjete na području odnosa ekonomske i socijalne politike te razvija vrlo ekstenzivnu bazu podataka o pojedinim područjima ekonomske i socijalne politike.

Oснаživanje [empowerment]: omogućavanje pristupa resursima i razvitak sposobnosti s ciljem aktivnog oblikovanja vlastitog života i života zajednice u kojoj pojedinac živi u ekonomskom, socijalnom i političkom smislu.

Osnovna mirovina [basic pension]: mirovina koju pojedinci dobivaju iz “prvog stupa” obveznog mirovinskog sustava. Također, u nekim zemljama ona podrazumijeva, u pravilu, porezno financiranu mirovinu, na koju imaju pravo svi građani iznad određene dobi (npr. 65 godina).

Osobne socijalne usluge [personal social services]: kategorija usluga koje ne pružaju druge socijalne službe. Funkcija je ovih usluga skrb i zaštita zanemarivane ili zlostavljane djece, skrb i potpora za starije, nesposobne ili bolesne osobe koje ne mogu samostalno živjeti (mentalno bolesne osobe, fizički hendikepirana djeca i mladi, osobe s poteškoćama u učenju ili osobe s kroničnim bolestima), pomoć i potpora onima koji su isključeni iz širega društva (beskućnici, migranti, izbjeglice, osobe sklone nomadizmu).

Participacija, suplaćanje [co-payment]: plaćanje određenog iznosa za uslugu koja se ostvaruje u sustavu socijalne sigurnosti. Termin se najčešće rabi unutar zdravstvenog sustava, ali se može primijeniti i na druge socijalne usluge, npr. u obrazovnom sustavu.

Plaćanje prema usluzi [fee-for-service]: plaćanje, npr. u zdravstvu, prema opsegu izvršenih usluga. Suprotno od glavarina.

Pogranični radnik (frontier worker): osoba koja boravi u jednoj, a zaposlena je u drugoj zemlji, ali se u zemlju boravka obično vraća najmanje jedanput tjedno.

Politika tržišta rada [labour market policy]: podrazumijeva mjere kojima se potiče željeno ponašanje aktera na tržištu rada. Najčešće se pravi razlika između aktivnih i pasivnih mjera. Cilj je aktivnih mjera poticanje zapošljavanja, a to se čini kroz posredovanje, dodatnu izobrazbu ili prekvalifikaciju te stvaranje radnih mjesta. Cilj je pasivnih mjera nadoknaditi izgublenu zaradu nezaposlenih, olakšati pojedincima pronalaženje novog posla ili smanjiti ponudu rada time što se pojedince (financijski) stimulira da se povuku s tržišta rada.

Pomoć za stanovanje [housing assistance]: subvencije koje daje vlada ili lokalne vlasti kućanstvima kako bi im se pomoglo u podmiranju stambenih potreba. Stambene se subvencije ponekad plaćaju izravno najmodavcima. Obično se daju kućanstvima s nižim dohocima. Pomoć za stanovanje ovisi o visini dohotka, imovini, veličini kućanstva, stambenim troškovima i veličini stana. Pomoć za stanovanje ostvaruje se dodjelom socijalnih stanova, pomaganjem u kupnji stana (premirana štednja, subvencionirani krediti i drugi porezni poticaji), subvencioniranjem najamnina i troškova stanovanja.

Populacijska politika [population policy]: eksplicitne ili implicitne mjere koje poduzima vlada kako bi utjecala na veličinu, rast ili sastav stanovništva. Temeljni je cilj populacijske politike poticanje nataliteta i poboljšanje strukture stanovništva.

Porodna naknada [maternity benefit]: naknada koja se redovito isplaćuje majkama (kao odgovarajući postotak njihove ranije plaće) za vrijeme porodnog dopusta.

Porodni dopust [maternity leave]: u najvećem broju zemalja zaposlena žena može ostati kod kuće u vrijeme kasne trudnoće ili nakon poroda, s tim da u tom razdoblju prima naknadu koja obično iznosi određeni postotak njezine ranije plaće. U nekim zemljama većina zaposlenih žena nakon poroda ima pravo samo na neplaćeni dopust (SAD, Novi Zeland).

Potklasa (underclass): društvene skupine koje se, u skladu sa svojim prihodima i profesionalnim karakteristikama, u sustavu društvene raslojenosti nalaze na samome dnu i za koje se često kaže da čine društvenu potklasu. U suvremenoj Europi potklasa se sastoji od skupina, kao što su npr. ilegalni imigranti koji obavljaju najslabije

plaćene, najnesigurnije i najopasnije poslove ili narkomani koji se obično bave sitnim kriminalom. Potklase u suvremenoj Europi, tipično, nisu zaštićene sustavima socijalnog osiguranja i socijalne pomoći.

Potpora u zamjenu za rad [welfare for work]: vidi *welfare programi*.

Pozicijska dobra [positional goods]: dobra koja se djelomice traže zato što njihovo posjedovanje ili potrošnja daje određeni socijalni status onima koji su ih uspjeli priskrbiti. Pozicijska su dobra “stvari” koje se vrednuju zato što su rijetke i nisu dostupne velikom broju ljudi (npr. takvo dobro može biti visoko obrazovanje ili određene kvalifikacije).

Pozitivni/negativni sukob prava (positive/negative conflict of law): pozitivni sukob prava može nastati ako jedna osoba radi u zemlji koja nije zemlja u kojoj je njen poslodavac legalno registriran ili kada radi u više zemalja, ili kada radi u zemlji u kojoj trajno ne boravi, ako, sukladno zakonima obadvije, svih ili neke od tih zemalja, ima pravo ostvariti naknadu ili davanja iz više od jedne zemlje radi pokrića jednog te istog rizika, i/ili ako se od nje/njega zahtijeva da plati doprinose socijalnog osiguranja za iste rizike u više zemalja.

Negativni sukob zakona postoji kada takva osoba nema pravo na naknadu ili davanja iz nijedne od tih zemalja.

Općenito govoreći: pozitivni sukob prava je suprotstavljenost, ili razlika, između dviju sudbenih jurisdikcija, kada obadvije polažu pravo na odlučivanje o istom predmetu. Negativni sukob prava postoji onda kada se obadvije sudbene jurisdikcije proglašavaju nenadležnima da odlučuju o predmetu koji se odnosi na građanina (građane) jedne ili obadvije zemlje i/ili kada se radi o slučaju (slučajevima) koji se desio u jednoj ili obadvije zemlje.

Prava [rights]: juristički koncept koji se odnosi na to jesu li zahtjevi nekog pojedinca legitimni ili zakonski utemeljeni. Razlikujemo negativna prava (pravo da se nešto učini bez intervencije ili miješanja drugih ljudi) i pozitivna prava (prava koja obvezuju druge da učine nešto pozitivno, kako bi nam pomogli). Neka prava pripadaju svima, jednostavno zato što su ljudska bića (prirodna ili ljudska prava), neka prava pripadaju ljudima zato što su članovi državne ili političke zajednice (legalna prava), dok se druga prava mogu temeljiti na prihvaćanju neke moralne teorije (moralna prava). U području socijalne politike legitimnost prava uglavnom proizlazi iz dva izvora: prvi izvor su potrebe, a drugi zasluge.

Pravni instrument (legal instrument): pravni instrument je dokument kojim se utvrđuju ugovorne obveze ili jamče neka prava. Najvažniji pravni instrumenti Vijeća Europe koji se odnose na socijalna i ekonomska ljudska prava jesu:

- Europski privremeni sporazum o sustavima socijalne sigurnosti koji se odnose na starost, invalidnost i preživjele uzdržavane članove (European Interim Agreement on Social Security Schemes Relating Old Age, Invalidity and Survivors)
CETS No.: 012
- Europski privremeni sporazum o socijalnoj sigurnosti izvan sustava starosti, invalidnosti i preživjelih uzdržavanih članova (European Interim Agreement on Social Security other than Schemes for Old Age, Invalidity and Survivors)
CETS No.: 013

- Europska konvencija o socijalnoj i medicinskoj pomoći (European Convention on Social and Medical Assistance)
CETS No.: 014
- Europska socijalna povelja (European Social Charter)
CETS No.: 035
- Europski zakonik o socijalnoj sigurnosti (European Code on Social Security)
CETS No.: 048
- Europska konvencija o socijalnoj sigurnosti (European Convention on Social Security)
CETS No.: 083
- Europska konvencija o socijalnoj zaštiti farmera (European Convention on Social Protection of Farmers)
CETS No.: 083

Preferencijalni tretman [preferential treatment]: tretman pojedinaca ili skupina na način da to za posljedicu ima veća prava na naknade, mogućnosti ili status u odnosu na druge pojedince ili skupine. Može biti korišten u pozitivnom smislu s ciljem eliminiranja predvidive prakse diskriminacije ili pak u negativnom smislu s ciljem održavanja razlika i prednosti pojedinaca ili skupina pred drugim pojedincima i skupinama.

Preraspodjela [redistribution]: pojava kada naknade ili dobra ne dobivaju isti ljudi koji su ih financirali (plaćali).

Preraspodjelom novca, dobara ili usluga stvaraju se drugačiji odnosi među članovima društva od onih koje stvara tržište.

Priuštivost stanovanja [housing affordability]: kapacitet kućanstava da plate svoje stanovanje. Jedna od mjera priuštivosti je udio stambenih troškova u dohotku. U stambenoj politici priuštivost može biti unaprijeđena općim i ciljanim potporama u stambenoj opskrbi ili stambenoj potrošnji.

Privatna dobrobit [private welfare]: socijalna dobrobit koja se kupuje na tržištu. Najčešće se pojavljuje u dva oblika: izravna kupnja socijalnih usluga na tržištu (zdravstvenih, obrazovnih...) i uplata u privatne osiguravajuće fondove putem kojih se ostvaruju određena prava. Razvojem kombiniranog modela socijalne politike privatna dobrobit sve više dobiva na značenju.

Privremena zaposlenost [temporary employment]: oblik zaposlenosti kojeg karakterizira rad eksplicitno određen kao privremen, kratkotrajan i/ili povremen. Najčešće se na takvim poslovima upošljava periferna radna snaga. U Hrvatskoj ugovor o radu na određeno vrijeme predstavlja dominantan oblik privremene zaposlenosti.

Primjenjivo pravo (applicable law): kada je jedna osoba zaposlena kod poslodavca koji je legalno registriran u jednoj zemlji, ali radi u drugoj zemlji ili u drugim zemljama, primjenjivat će se pravo one zemlje u kojoj je ta osoba osigurana, tj. u zemlji u kojoj ona plaća doprinose socijalnog osiguranja (i poreze) i iz koje (ili u kojoj) ima pravo na socijalne naknade. Načelo kojeg se u svakom pojedinačnom slučaju drži europsko pravo jest da se primjenjuje zakon samo jedne zemlje.

Profesionalna bolest (occupational disease): oštećenje zdravlja koje nastaje uslijed trajne izloženosti riziku tijekom obavljanja profesionalne aktivnosti. Profesionalne bolesti u pravilu su precizno definirane i predstavljaju rizik pokriven socijalnim osiguranjem.

Profesionalna dobrobit [occupational welfare]: obuhvaća naknade i usluge koje zaposleni, pored plaća, dobivaju od svojih poslodavaca. Pojam profesionalne dobrobiti ponekad uključuje i druge s radom povezane naknade koje pružaju sindikati ili profesionalna udruženja. Dobrobit koju financiraju poslodavci može obuhvaćati financijske naknade (naknade za bolovanja, mirovine, dodaci za zdravstveno osiguranje), osobne socijalne usluge (savjetovanje, usluge djeci/obitelji), zdravstvenu skrb, obrazovanje i izobrazbu, aktivnosti slobodnog vremena. Tradicionalno su financijske naknade u sklopu profesionalne dobrobiti bile ograničene na zaposlene s punim radnim vremenom. EU nastoji proširiti prava vezana uz profesionalnu dobrobit i na zaposlene s “nestandardnim” radnim vremenom. Ekstenzivnu profesionalnu dobrobit obično nalazimo u velikim poduzećima koja pružaju financijske usluge, kapitalno-intenzivnim industrijama i nekim javnim službama, dok je profesionalna dobrobit najslabije razvijena u malim poduzećima i dobrovoljnim organizacijama.

Progresivno oporezivanje [progressive taxation]: tip porezne politike koja višom poreznom stopom oporezuje one koji više zarađuju. U većini zemalja porezi na dohodak predstavljaju primjer progresivnih poreza.

Provjera radne motivacije [work-test]: jedan od preduvjeta za dobivanje određenih socijalnih naknada (socijalne pomoći,

pomoći majkama s ovisnom djecom, naknada za nezaposlene i sl.). Da bi pojedinci dobili takve naknade, osim što trebaju imati niska primanja, moraju se registrirati kao nezaposleni (ako su radno sposobni) te iskazati spremnost da prihvate odgovarajuće zaposlenje ili da sudjeluju u programima radnog usavršavanja, prekvalifikacije ili dodatnog obrazovanja.

Puna zaposlenost [full employment]: stanje na tržištu rada kada svatko tko želi raditi može pronaći određeni posao. To znači da ima više slobodnih radnih mjesta nego pojedinaca koji traže posao. No puna zaposlenost ne znači da je stopa nezaposlenosti jednaka nuli, jer neki pojedinci mogu biti u procesu promjene posla ili mogu očekivati posao u skoroj budućnosti. Često se smatra da je ostvarena puna zaposlenost ako je stopa nezaposlenosti manja od 5%. Puna zaposlenost temeljni je cilj politike tržišta rada.

Rad izvan radnog mjesta [telework, homework, telecommuting]: plaćeni rad koji se obavlja izvan mjesta organizacije za koju zaposlenik radi (npr. akviziterski poslovi), najčešće plaćen po učinku. Ukoliko se takav rad obavlja u kući radnika radi se o *homework*-u. Ako je radnik povezan s organizacijom putem računalne mreže u pitanju je *telecommuting*.

Radno premještanje (posting)/ secondment/detachment: radno premještanje se dešava onda kada poslodavac odredi da zaposlenik privremeno radi u zemlji koja nije zemlja u kojoj on plaća doprinose za socijalno osiguranje.

Radno usmjerena socijalna država [workfare state]: za razliku od klasične socijalne države (*welfare state*), koja

socijalnu sigurnost nastoji ostvariti kroz naknade i usluge, *workfare state* socijalnu politiku nastoji što više podrediti uključivanju u rad te poticati radnu i proizvodnu fleksibilnost. Za ovaj tip države svojstveno je smanjivanje i ograničavanje prava na naknade, jer se dobivanje naknada uvjetuje traženjem posla ili nekom drugom aktivnošću. Socijalne se naknade od instrumenta dohodovne sigurnosti pretvaraju u instrument radno tržišne politike. Ovaj tip socijalne države neki još nazivaju schumpeterijanska radno usmjerena socijalna država (*Schumpeterian Workfare State*), prema austrijskom ekonomistu J. Schumpeteru.

Ranjive skupine [vulnerable groups]: skupine s najizraženijom potrebom za socijalnom zaštitom i socijalnom pomoći. U gotovo svim društvima neke su socijalne skupine socijalno ugrožene i ranjive (starije osobe, rasne ili etničke manjine, izbjeglice, azilanti, hendikepirani i bolesni, beskućnici, bivši zatvorenici ili štíćenici određenih institucija, dugotrajno nezaposleni, stariji radnici, jednoroditeljske obitelji, mladi i djeca itd.). Društva pogođena krizom, zbog rata ili tranzicije, imaju brojnije ranjive skupine nego druga društva.

Raspodjela udjela (proratisation): kada jedna osoba, koja ima pravo na mirovinu, a koja je radila i plaćala obvezne doprinose u različitim državama članicama Europske unije, onda će visina njene mirovine ovisiti o ukupnom razdoblju tijekom kojeg je ona plaćala doprinose u svim zemljama. Iznos koji će plaćati fondovi svake od tih zemalja činit će postotak ukupnog iznosa mirovine, a ovisit će o vremenu tijekom kojeg su doprinosi plaćani u svakoj od zemalja. Ta podjela na udjele koje trebaju plaćati različite zemlje zove se „raspodjela udjela“.

Regresivno oporezivanje [regressive taxation]: tip porezne politike koja višom poreznom stopom oporezuje one koji manje zarađuju (oni s manjim dohotkom daju veći dio dohotka putem poreza). Primjer regresivnog sustava predstavlja slučaj kada svi zaposleni uplaćuju istu razinu doprinosa za socijalnu sigurnost.

Rekomodifikacija [recommodification]: G. Esping-Andersen je u svojoj tipologiji zapadnih socijalnih država u središte analize stavio koncept tzv. dekomodifikacije, što znači isključivanje dijela dobara i usluga s tržišta i njihovu distribuciju građanima na osnovi netržišnih, socijalnih kriterija. Međutim, u posljednjim se desetljećima događa suprotan proces “rekomodifikacije”. To znači da se dio nekada “dekomodificiranih” dobara i usluga opet vraća na tržište i da ih građani na njemu moraju “kupovati”. Trend rekomodifikacije vidljiv je u reformama koje se u posljednjem razdoblju provode u sustavima socijalne sigurnosti, posebno u mirovinskom sustavu i u zdravstvenoj zaštiti.

Relativno siromaštvo [relative poverty]: siromaštvo koje se definira u odnosu na minimalno pristojni ili minimalno prihvatljivi životni standard u određenom društvu. Konvencije o tome što je pristojno i prihvatljivo promjenjive su i razlikuju se od jednog do drugog društva, kao i unutar istog društva u različitim vremenskim razdobljima.

Rezidualni model dobrobiti [residual welfare]: prema Titmussovoj tipologiji, dobrobit koja je namijenjena isključivo siromašnima. Rezidualni je model dominantan u zemljama engleskoga govornog područja. U rezidualnom modelu dobrobit se identificira sa sigurnosnom mrežom, koja pokriva samo one građane koji ni na koji drugi način sami ne mogu zadovoljiti svoje potrebe. Rezidualizam se poistovjećuje sa selektivnošću. Ipak, rezidualizam je načelo, a selektivnost metoda. To znači da

rezidualni sustav može koristiti i selektivne i univerzalne naknade.

Roditeljski doplatak [parental allowance]: naknada koja se redovito isplaćuje roditelju za vrijeme roditeljskog dopusta.

Roditeljski dopust [parental leave]: plaćeni ili neplaćeni dopust koji mogu koristiti otac ili majka radi odgoja djeteta, skrbi o bolesnom djetetu i sl.

Rodna jednakost [gender equality]: jednaka prisutnost, osnaženost i participacija obaju spolova u javnom i privatnom životu.

Rodno usmjerena politika [gender mainstreaming]: (re)organizacija, poboljšanje i evaluacija svih političkih procesa na način da perspektiva rodne jednakosti bude uključena u sve politike, na svim razinama i stupnjevima i prihvaćena od strane subjekata koji su uključeni u proces donošenja odluka. Odlukom Europskog vijeća iz 1994. godine promicanje jednakih mogućnosti postavljeno je kao prioritet za EU i njezine članice te je posebno od tada rodno usmjerena politika jedan od vodećih načela integriranih u sve akcije, politike i programe.

Samozaposlenost [self-employment]: oblik zaposlenosti u kojem samozaposleni radnik nije u zaposleničkom statusu, već izravno zarađuje proizvodnjom ili prodajom ili pak pružanjem usluga. Ova kategorija obuhvaća različite tipove djelatnika: poduzetnike, obrtnike, honorarne radnike, samostalne poljoprivrednike te radnike u neformalnoj ekonomiji.

Sezonski radnik (seasonal worker): radnik koji iz zemlje u kojoj uobičajeno boravi povremeno migrira u drugu zemlju kako bi se u njoj zaposlio, i vraća se u svoju zemlju nakon što je završio posao. To razdoblje zaposlenosti obično nije duže od devet mjeseci.

Siva ekonomija [grey economy]: vidi *neslužbena ekonomija*.

Skandinavske socijalne reforme [Scandinavian social reforms]: niz socijalnih zakona i programa u skandinavskim zemljama krajem 19. i početkom 20. stoljeća, prije svega u Danskoj i Švedskoj, koje su dovele do konstituiranja specifičnog tipa socijalne države, koja ima univerzalistički i, u znatnoj mjeri, egalitaristički karakter. Počelo je sa zakonom o mirovinama za siromašne stare ljude u Danskoj 1891. godine, potom uvođenjem “narodnih mirovina” u Švedskoj 1913. godine, a nastavilo se socijaldemokratskim reformama između dva svjetska rata, a osobito poslije Drugoga svjetskog rata. Osnovno je obilježje skandinavskog (neki kažu socijaldemokratskog) tipa socijalne države osiguranje svih građana od glavnih socijalnih rizika, financiranje socijalnih davanja porezima, aktivna politika uključivanja na tržište rada i razvijene socijalne usluge za sve građane, posebno za djecu i obitelj.

Skrb o djeci [child care]: široko zasnovani koncept koji obuhvaća javna davanja, individualne i kolektivne usluge radi zadovoljavanja potreba djece i njihovih roditelja.

Skrb u zajednici [community care]: alternativa institucionalnoj ili dugotrajnoj rezidencijalnoj skrbi.

Podrazumijeva potporu i usluge namijenjene osobama koje se susreću s problemima starosti, fizičke nesposobnosti ili mentalne bolesti, kako bi mogle, koliko je to god moguće, neovisno živjeti u svojim domovima ili u “domaćem” okruženju u sklopu svoje zajednice.

Skrb za ovisne [dependant care]: skrb za djecu, bolesne, stare ili nesposobne te druge ovisne članove.

Skrivena nezaposlenost [hidden unemployment]: odnosi se na nezaposlene koji ne udovoljavaju kriterijima nacionalnog sustava registracije nezaposlenosti. Skrivena se nezaposlenost odnosi i na slučajeve kada su pojedinci formalno zaposleni, ali vrlo malo doprinose proizvodnosti.

Službena linija siromaštva [official poverty line]: linija siromaštva koju određuje država ili određeno vladino tijelo. Temeljem ove linije vlada može odlučivati o tome u korist kojih će skupina poduzeti socijalne intervencije. Službena linija siromaštva najčešće se koristi kao kriterij prilikom ostvarivanja prava na socijalnu pomoć (svi oni čiji su dohoci ispod ove linije imaju pravo zatražiti neki vid socijalne pomoći). Može biti utemeljena na nekim objektivnim parametrima ili posve proizvoljno određena.

Socijalna administracija [social administration]: s jedne strane podrazumijeva akademsko područje izučavanja koje se bavi socijalnom politikom, a, s druge strane, uključuje praktične aspekte organizacije, upravljanja i pružanja socijalnih naknada i usluga. Socijalna se administracija kao disciplina bavi praktičnim razvojem učinkovitih socijalnopolitičkih mjera, s

ciljem uklanjanja ili ublažavanja socijalnih problema koji prate razvoj industrijskog društva (siromaštvo, kriminal, neprikladno stanovanje, loše zdravstveno stanje itd.).

Socijalna dimenzija (social dimension): od samih svojih početaka (današnja) Europska unija priznala je potrebu da dade određenu socijalnu sigurnost građanima svojih država članica, kao jedan aspekt ekonomske integracije. Rimski ugovori, koje je 1958. godine potpisalo prvih šest zemalja članica, priznaju potrebu „socijalne dimenzije“ obznanjujući: „Cilj Komisije bit će promicati usku suradnju između država članica na socijalnom području, posebno u pogledu zapošljavanja, radnog zakonodavstva i uvjeta rada, socijalne sigurnosti, zaštite od ozljeda na radu i profesionalnih bolesti, industrijske higijene, sindikalnih zakona i kolektivnog pregovaranja između poslodavaca i radnika“. U daljnjem razvoju Unije ovo je načelo razrađeno u kompleksu „mekih“ i „tvrdih“ zakona koji konkretiziraju načela sadržana u Rimskim ugovorima.

Socijalna dobrobit (social welfare): u SAD „welfare“ ili „social welfare“ uobičajeno podrazumijeva financijsku pomoć osobama u potrebi koju daje ili u njenom davanju sudjeluje Vlada. U Europi „social welfare“ obično podrazumijeva situaciju u kojoj pojedinci, skupine ili kategorije stanovnika mogu adekvatno funkcionirati kao članovi društva kada su zadovoljene njihove urgentne materijalne potrebe i kada nisu diskriminirani.

Socijalna država [welfare state]: država koja preuzima odgovornost za temeljnu materijalnu dobrobit i sigurnost svojih građana (ova se odgovornost ne može povjeriti privatnim korporacijama ili lokalnim zajednicama). Socijalna država štiti

građane od određenih rizika, od kojih su najznačajniji: starost, siromaštvo, invalidnost, nesreća na radu, nezaposlenost i bolest. Prvi oblik socijalne države pojavio se u Njemačkoj krajem 19. stoljeća, u obliku nacionalnog sustava socijalnog osiguranja. Međutim, uspon socijalne države vezan je za prva tri desetljeća nakon Drugoga svjetskog rata. Postoje različiti tipovi socijalne države. Većina zapadnih zemalja ima obuhvatne socijalne države, dok SAD i Japan među ekonomski razvijenim zemljama imaju najslabije razvijene socijalne države.

Socijalna ekonomija [social economy]: gospodarska djelatnost u kojoj važnu ulogu imaju institucije tipa štedionica, zadruga, osiguravajućih institucija na bazi uzajamnosti i drugo. Taj pristup zagovara samoorganizaciju skupina i malih poduzetnika u lokalnim zajednicama kako bi se oduprli nepoželjnom utjecaju tržišta. Organizacije koje pripadaju ovom području imaju porezne povlastice slične neprofitnim organizacijama.

Socijalna/ekonomska i politička ljudska prava (social/economic and political human rights): politička ljudska prava sadržana su u pravnim dokumentima Ujedinjenih naroda kao što su: Konvencija o prevenciji i kažnjavanju zločina genocida iz 1948., Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951., Konvencija o političkim pravima žena iz 1953. itd., itd., dokumentima Vijeća Europe, npr. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja je stupila na snagu 1953., kao i dokumentima drugih međunarodnih organizacija.

Općenito je prihvaćeno da pored temeljnih političkih ljudskih prava, kao što je npr. pravo da ne smijete biti arbitrarno uhapšeni ili pravo na slobodu izražavanja i udruživanja, postoje temeljna socijalna i ekonomska ljudska prava, npr. pravo na medicinsku pomoć kada je to nužno, pravo na slobodu izbora zaposlenja i

pravo na primjerenu naknadu za rad. Pravni instrumenti Vijeća Europe, MOR-a, EU i drugih međunarodnih organizacija štite individualna socijalna i ekonomska ljudska prava.

Socijalna isključenost [social exclusion]: koncept socijalne isključenosti širi je od pojma siromaštva, tj. on osim siromaštva uključuje i deprivaciju koja je posljedica slabljenja solidarnosti i veza između pojedinca i društva. U zemljama EU socijalna se isključenost definira kao neuspješnost ostvarivanja integracije u jednom ili više socijetalnih sustava (demokratsko-pravnom, radno-tržišnom, sustavu socijalne dobrobiti te obiteljskom sustavu i sustavu lokalne zajednice). U zemljama Europske unije pojam socijalne isključenosti češće se koristi od početka 90-ih godina.

Socijalna kohezija (social cohesion): jedno društvo smatra se „socijalno kohezivnim“ ako njegovi članovi, bez obzira na različitu etničku, religijsku ili geografsku pripadnost sudjeluju u zajedničkim normama i vrijednostima, poštujući identitete drugih i njihovo manifestiranje.

Socijalna ovisnost [welfare dependency]: vidi *kultura ovisnosti*.

Socijalna politika [social policy, welfare policy]: akademska disciplina i praktična djelatnost. Obuhvaća one državne aktivnosti kojima se regulira pružanje naknada i usluga pojedincima ili obiteljima koje su, zbog određenih okolnosti, ostale potpuno ili djelomice bez svojih prihoda, pa su stoga dospjele u nepovoljnu životnu situaciju. Opći je cilj socijalne politike zadovoljiti osnovne potrebe građana, ujednačiti njihove životne šanse, ostvariti socijalnu sigurnost i pomoći onima koji

se ne mogu sami brinuti o sebi. Jezgro socijalne politike uključuje socijalno osiguranje, socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu i socijalne usluge. U širem smislu, ovaj pojam uključuje obrazovnu i stambenu politiku te politiku zapošljavanja.

Socijalna pomoć (social assistance): propisi, mjere, programi i usluge koje pruža država, institucije i/ili pojedinci, a koji služe da bi se pomoglo pojedincima, obiteljima, i/ili kategorijama stanovnika koji nemaju pristupa drugim izvorima prihoda i/ili uslugama, a koje su potrebne za dostojan život te sudjelovanje u socijalnom i kulturnom životu svoje zajednice. Termin „socijalna pomoć“ u pravilu se odnosi na nekontributivne (ostvaruju se bez plaćanja doprinosa) sustave i programe.

Socijalna prava [social rights, welfare rights]: socijalna prava trebaju omogućiti pojedincima održanje određene razine ili stila življenja, odnosno posjedovanje resursa nužnih za dostojan način života. Postoji razlika između tzv. tvrdih socijalnih prava (prava iz sustava socijalnog osiguranja), jasno zakonski formuliranih i zaštićenih te tzv. mekih socijalnih prava, koja su dobrim dijelom arbitrarna i značajno ovise o političkim i ekonomskim prilikama. Stoga se opseg socijalnih prava razlikuje od društva do društva.

Socijalna pravda [social justice]: temeljna socijalna vrijednost i norma koja se tiče načina na koji se resursi trebaju distribuirati između pojedinaca i socijalnih skupina. Glavni kriteriji za ostvarivanje socijalne pravde jesu pravo, zasluga i potreba. Percepcije socijalne pravde mogu se značajno razlikovati između društava ili unutar društva.

Socijalna sigurnosna mreža [social safety net]: u užem smislu, termin “socijalna sigurnosna mreža” obuhvaća razinu dohotka ispod koje ne bi smio pasti nijedan član društva (razina opće socijalne pomoći). U najširem smislu riječi, ovaj pojam pokriva sve transfere sustava socijalne sigurnosti. U tranzicijskim zemljama, on često označava hitne mjere donesene zbog reforme socijalnog sustava. Osim toga, govori se o primarnoj (*first-tier*) i sekundarnoj (*second-tier*) sigurnosnoj mreži. U primarnu sigurnosnu mrežu ulaze naknade socijalnog osiguranja (mirovine, naknade za nezaposlene), univerzalne naknade (naknade za djecu) te određene potrošačke subvencije, dok bi sekundarnu sigurnosnu mrežu sačinjavale naknade socijalne pomoći, kao i naknade usmjerene na prekvalifikaciju i profesionalno usavršavanje.

Socijalna sigurnost (social security): ovaj se termin može koristiti kao ekvivalent za „socijalnu zaštitu“. Obuhvaća sve mjere i programe, itd., zaštite pojedinaca, socijalnih skupina i kategorija od velikih životnih rizika ili pak radi ublažavanja posljedica tih rizika. Termin se također može koristiti kao suprotan „socijalnoj pomoći“, a tada se odnosi na sve kontributivne sustave, programe, itd., koji štite pojedince i ublažavaju posljedice specifičnih socijalnih rizika kao što je nezaposlenost, starost, invalidnost itd. U drugom značenju ovaj se termin koristi kao ekvivalent „socijalnom osiguranju“.

Socijalna skrb [social care]: u pravilu podrazumijeva usluge namijenjene određenim ugroženim i ovisnim socijalnim skupinama (djeca, stari, fizički nesposobni, mentalno bolesni itd.). U nekim je zemljama dohodovna potpora (novčana pomoć) odvojena od socijalne skrbi, koja pruža usluge, savjete i sl. (npr. Velika Britanija). Socijalna skrb može biti institucionalna ili

izvaninstitucionalna. Dosta se raspravlja o ravnoteži između institucionalne skrbi, obiteljske skrbi i skrbi unutar zajednice, kao i ulozi profesionalaca i volontera u pružanju skrbi. U Velikoj Britaniji, umjesto termina socijalna skrb više je u upotrebi termin *osobne socijalne usluge*.

Socijalna zaštita (social protection): obuhvaća sve zakone, mjere i prakse kojima se pojedinci štite od glavnih životnih rizika, kao što je (duga) bolest ili ozljeda i s tim povezani financijskih rizici (povećani troškovi liječenja i gubitak prihoda), invalidnost, gubitak posla, prirodne nepogode, rat i pobuna, itd., ili se nastoje ublažiti štetne posljedice tih događaja koje pogađaju pojedince. Socijalna zaštita ima pet komponenti:

- i. politike tržišta rada i programi koji su namijenjeni lakšem zapošljavanju i koji promiču učinkovitost tržišta rada;
- ii. programi socijalnog osiguranja radi ublažavanja rizika vezanih uz nezaposlenost, zdravlje, invalidnost, nesreću na poslu i starost;
- iii. socijalna pomoć i programi socijalnih usluga za najranjivije skupine koje nemaju drugih izvora adekvatne potpore;
- iv. mikro i lokalni programi radi rješavanja problema ranjivih pojedinaca i skupina na komunalnoj razini i
- v. zaštita djece radi osiguranja njihovog budućeg zdravog i produktivnog razvoja.

Socijalne investicije [social investments]: novi pristup ulozi i značenju socijalnih transfera i ulaganja u ljudski kapital, gdje se aktivnom socijalnom politikom, osobito u obrazovanju i programima zapošljavanja, pridonosi održivom gospodarskom

razvoju. Učinkoviti i djelotvorni socijalni programi pridonose gospodarskom razvoju, tako da se pored pojma “socijalna država” koristi i pojam “država socijalnih investicija”. Organizacije civilnog društva glavni su promotori ove politike u kojoj važan doprinos daje i društveno odgovorno gospodarstvo.

Socijalne usluge [social services]: usluge koje osiguravaju agencije i institucije (vladine i nevladine) radi zadovoljavanja nekih osobnih ili socijalnih potreba korisnika kao što su djeca, obitelji, stari ljudi, hendikepirani. Socijalne usluge mogu se davati u domovima korisnika ili pak u institucijama u koje su korisnici smješteni.

Socijalni damping [social dumping]: izražava se u dva vida. Damping u području socijalne sigurnosti odnosi se na pojavu kada se transferi i usluge smanjuju ili restrukturiraju na način da se odgovornost za financiranje prebacuje s javnih na privatne fondove. Drugi vid socijalnog dampinga odnosi se na pritisak da se smanje troškovi rada i obveze prema radnicima ili na mogućnost da poslodavci zaobilaze obveze prema radnicima. Oba se ova vida sažimaju u zajedničkoj definiciji koja kaže da je socijalni damping globalni proces rekomodifikacije rada.

Socijalni dijalog [social dialogue]: odnosi se na sve oblike pregovaranja, konzultacija i razmjene informacija između socijalnih partnera (bipartitni dijalog) te socijalnih partnera i predstavnika vlade (tripartitni dijalog) o pitanjima od zajedničkog interesa u području ekonomske i socijalne politike. Uključenost predstavnika organizacija civilnog društva u odlučivanje o ekonomskoj i socijalnoj politici vodi većoj povezanosti između socijalnoga i civilnog dijaloga.

Socijalni izdaci (troškovi) [social expenditures (spending)]: ukupni troškovi sustava socijalne sigurnosti, ili troškovi pojedinog sustava, npr. zdravstvenog ili mirovinskog. Izražavaju se u postotku BDP-a. Ukupni se troškovi dijele na javne (državno regulirane) i privatne (troškovi privatnog osiguranja ili privatnog suplaćanja za određene usluge). Udio socijalnih troškova u BDP-u te posebno odnos javnih i privatnih troškova svjedoči o osnovnim osobinama pojedinog socijalnog režima.

Socijalni kapital [social capital]: elementi društvene organizacije kao što su povjerenje, norme i mreže koje mogu unaprijediti učinkovitost društva omogućujući koordinirane aktivnosti. Društvo koje dijeli zajedničke norme i vrednote je stabilno i uređeno. Dakle, socijalni se kapital može razumjeti i definirati pomoću: a) normi i vrednota, b) društvenih mreža i c) djelovanja – dobrovoljno proizvedenih zajedničkih dobara i resursa. Povezujući socijalni kapital (*bonding social capital*) isključuje, a premošćujući socijalni kapital (*bridging social capital*) uključuje. Povezujući socijalni kapital dovodi zajedno ljude koji su slični po dobi, spolu, etničkoj pripadnosti, socijalnom statusu. Premošćujući se socijalni kapital odnosi na socijalne mreže koje dovode zajedno ljude koji nisu slični jedni drugima.

Socijalni kapitalizam [welfare capitalism]: ekonomski i politički sustav u kojem tržišno utemeljenu ekonomiju nadopunjavaju ekstenzivni socijalni programi. Socijalni kapitalizam nastoji ostvariti određeno dohodovno ujednačavanje i osigurati minimalni životni standard za sve svoje građane.

Socijalni partneri [social partners]: organizacije radnika i poslodavaca koje se međusobno dogovaraju i odlučuju o nizu ekonomskih i socijalnih pitanja, ponajviše vezanih uz uvjete rada i prava radnika na radnom mjestu. Danas se socijalni partneri dogovaraju o svim ekonomskim i socijalnim pitanjima zemlje, uz uključenost predstavnika vlasti kao trećeg partnera u socijalnom dijalogu. U najširem smislu riječi, socijalni su partneri svi oni akteri koji sudjeluju u oblikovanju i provođenju mjera i programa socijalne politike (država, nevladine organizacije, interesne grupe, udruženja, poduzeća, sindikati itd.).

Socijalni pluralizam (pluralizam u socijalnoj politici) [welfare pluralism]: vidi *kombinirani model socijalne politike*.

Socijalni problem [social problem]: da bi neki problem postao “socijalni problem” treba odražavati socijalne uvjete života značajnog broja članova društva, kao takav treba biti percipiran od strane javnosti (stručnjaka ili opće javnosti). Socijalni problem uvijek ugrožava određene društvene vrijednosti te identifikacija socijalnog problema podrazumijeva poduzimanje mjera (socijalnih intervencija) radi njegova razrješavanja. Socijalni problemi su “socijalne konstrukcije”, što znači da, u krajnjem slučaju, socijalnim problemom postaje ono što ljudi u nekom društvu misle da jest socijalni problem. Među najvažnije socijalne probleme možemo ubrojiti siromaštvo, kriminal, zloupotrebu droga, zlostavljanje i zanemarivanje djece, nezaposlenost, alkoholizam itd.

Socijalni rad (social work): djelatnost koja unapređuje društvenu integraciju, djeluje na međusobnu adaptaciju pojedinaca, obitelji, socijalnih skupina i socijalne sredine. Cilj je

socijalnog rada čuvanje dostojanstva pojedinca, razvijanje njegovih sposobnosti, unaprjeđenje interpersonalnih odnosa te rješavanje socijalnih problema. Socijalni rad je pretežno usmjeren na socijalno ranjive skupine i pojedince. Socijalnim se radom aktiviraju resursi socijalne zajednice, kao i njena sposobnost prevladavanja socijalnih problema.

Socijalni rizik (social risk): rizik pojave događaja ili stanja koji mogu dramatično utjecati na standard života pojedinaca i njihovih obitelji i/ili njihovu sposobnost da u potpunosti sudjeluju u socijalnom i kulturnom životu njihove zajednice.

Socijalni sektori [social sectors]: skupni izraz za politike i programe područja socijalne intervencije, kao npr. zapošljavanje i nezaposlenost, dohodovnu potporu, obrazovanje i izobrazbu, zdravstvenu skrb, stambenu politiku i socijalnu skrb.

Socijalni transferi [social transfers]: vidi *novčane naknade*.

Socijalni troškovi rada [social labour costs]: troškovi rada mogu se podijeliti u dvije kategorije. Prvu kategoriju čine izdaci za plaće zaposlenih, a drugu kategoriju čine porezi i doprinosi namijenjeni za pokrivanje socijalnih rizika, kao što je osiguranje starosti, invalidnosti, bolesti, nezaposlenosti, promjene obiteljske situacije i slično. Socijalni troškovi rada viši su u zemljama koje imaju sustav socijalnog osiguranja, nego u onima u kojima se socijalna sigurnost pretežno financira porezima. U današnje vrijeme globalizacije, koja donosi povećanu međunarodnu gospodarsku kompeticiju, socijalni su troškovi rada pod snažnim pritiskom usmjerenim na njihovo smanjivanje. Veoma pokretni međunarodni kapital seli se u zemlje s manjim troškovima i tako, na posredan način, vrši pritisak na vlade da smanje socijalne troškove rada.

Socijalni turizam [welfare (social) tourism]: praksa da siromašni ili socijalno isključeni nastoje promijeniti svoje mjesto boravka kako bi došli do izdašnijih ili redovitijih socijalnih naknada. Socijalni turizam može biti povezan s migracijama između država (npr. EU) ili između geografskih područja iste države.

Socijalno osiguranje (social insurance): svaki sustav ili program, obvezni ili dobrovoljni, kojim upravlja država ili organizacije sudionika, u kojem se plaćaju doprinosi radi osiguranja pojedinaca i njihovih obitelji od specifičnih rizika ili pak radi ublažavanja materijalnih posljedica tih rizika za njih i njihove obitelji. Tipični rizici koje pokriva socijalno osiguranje su gubitak dohotka zbog nezaposlenosti, nesposobnost za rad i starost.

Socijalno poduzetništvo [social entrepreneurship]: poduzetničke aktivnosti u području socijalnog razvoja i socijalne politike, osobito na lokalnoj razini i u lokalnim zajednicama. Država i lokalne vlasti potiču socijalno poduzetništvo dajući povoljne uvjete i dotacije za razvoj različitih djelatnosti: pružanje usluga starima, djeci, socijalno isključenima i sl. Na taj se način, poticanjem razvoja novih usluga, doprinosi rješavanju socijalnih problema i tim se programima zapošljava nova radna snaga.

Socijalno stanovanje [social housing]: uže gledano, podrazumijeva gradnju i dodjelu socijalnih stanova ciljanim skupinama stanovnika. Socijalni stanovi dijele se na osnovi provjere prihoda i imovine pojedine obitelji. Prilikom gradnje socijalnih stanova vodi se računa o njihovoj cijeni. To su u pravilu jeftiniji stanovi, sagrađeni prema skromnijim standardima u odnosu na stanove na tržištu. Gradnja socijalnih stanova redovito se planira za

određeno vremensko razdoblje. Šire gledano, socijalno stanovanje podrazumijeva različite subvencije i povlastice koje država daje ciljanim skupinama radi podmirenja njihovih stambenih potreba.

Socijalno tržišno gospodarstvo [social market economy]: pojam “socijalno tržišno gospodarstvo” nastao je u Saveznoj Republici Njemačkoj krajem četrdesetih godina 20. stoljeća u krugovima kršćanske demokracije. Radi se o “terminu-kišobranu” kojim se zapadnonjemački pluralistički model socijalne države nastojao distingvirati na jednoj strani od socijalističkih, a na drugoj od drugih zapadnih socijalnih modela s obzirom na državnu intervenciju na tržištu rada i redistribuciju dohotka. Socijalno tržišno gospodarstvo podrazumijeva vodeću ulogu tržišta, privatne inicijative, socijalnu odgovornost gospodarstva, ali i subsidijarnu ulogu države koja intervenira u socijalnim pitanjima radi ispravljanja negativnih posljedica tržišta.

Socijalno ugovaranje [social contracting]: ugovaranje socijalnih usluga posredstvom organizacija civilnog društva na dugoročnoj osnovi. Ove organizacije sklapaju ugovore o pružanju socijalnih usluga i njihovom financiranju iz proračuna. Ovaj se model preferira zbog njegove učinkovitosti i djelotvornosti, a povezan je s mogućnošću mobilizacije volontera i drugih materijalnih resursa preko organizacija civilnog društva.

Socijalno uključivanje [social inclusion]: obuhvaća niz programa i mjera kojima je cilj integrirati isključene grupe ili pojedince u “središnje” društvo. Ovi su programi karakteristični po tome što kombiniraju ekonomske sa socijalnim ciljevima. U tom se smislu dobivanje dohodovne potpore uvjetuje obvezom po-

jedinca da aktivno sudjeluje u procesima socijalnog uključivanja. U Francuskoj su uvedeni tzv. ugovori o uključivanju, koje potpisuje pojedinac i predstavnik državne (lokalne) administracije, a kojima se i formalno jamči veza između prihoda i sudjelovanja u integracijskim aktivnostima.

Solidarizam [solidarism]: koncept društva koji se temelji na uzajamnoj pomoći ili pak pomoći društva onim njegovim članovima koji su se našli u životnim neprilikama koje sami ne mogu prevladati. U tom smislu solidarizam je humanistički ideal koji se temelji na kolektivnoj odgovornosti prema svim članovima socijalne zajednice. Solidarizam su zagovarali socijalni filozofi i sociolozi kao što je L. Bourgeois, L. Duguit, E. Durkheim i drugi. Oni su solidarizam zamišljali kao treći put društvenog razvoja između liberalnog individualizma i kolektivističkog socijalizma.

Solidarnost [solidarity]: uzajamna odgovornost članova društvene skupine jednih za druge. Temelj solidarnosti jesu uzajamne obveze, koje svoje ispunjenje nalaze u načelu recipročnosti odnosno načelu razmjene. Iznivelirana recipročnost događa se onda kada ljudi daju isto onoliko koliko su dobili. Međutim, često nema takve recipročnosti, već ljudi daju zato što su nešto već dobili u prošlosti ili očekuju da će nešto dobiti u budućnosti. Npr., roditelji daju djeci jer su njihovi roditelji davali njima, ljudi mogu dohodovno podupirati umirovljenike jer očekuju da će buduće generacije podupirati njih kada odu u mirovinu. Solidarnost nije uvijek lako razlikovati od altruizma. Osnovni etički problem solidarnosti sastoji se u tome što je ona često ekskluzivistička, tj. ograničena na određenu društvenu skupinu.

Starosne mirovine [old age pensions]: mirovine koje se, pored ostalih uvjeta, stječu nakon određene dobne granice koja je najčešće različita za muškarce i žene. U posljednjem je razdoblju zapažen trend podizanja dobi odlaska u mirovinu te izjednačavanje dobne granice za muškarce i žene.

Stečevina Zajednice (Acquis Communeautaire) (također „acquis communautaire“) je skup dokumenata koji definiraju pravne norme i standarde EU, koje sve države članice trebaju prihvatiti u svojim zakonima i u administrativnoj praksi. Također se očekuje da „Stečevinu Zajednice“ prihvate i države koje aspiriraju na članstvo EU.

Stigma [stigma]: osjećaj srama i obilježnosti koji osoba ima jer svoje prihode priskrbljuje preko *income-tested* ili *means-tested* naknada, a ne putem plaće ili naknada socijalnog osiguranja. Stigma je često posljedica prirode administrativnih procedura i dovodi do smanjenog uzimanja takvih naknada.

Stopa ekonomske aktivnosti [economic activity rate]: udio radno aktivnog stanovništva (osoba koje imaju posao ili ga traže) u radno sposobnom stanovništvu. Izračunava se tako da se ukupan broj zaposlenih i nezaposlenih podijeli s ukupnom populacijom u dobi od 15 do 64 godine. Stopa ekonomske aktivnosti može se računati i za pojedine dobne skupine.

Stopa fertiliteta [total fertility rate]: prosječan broj djece koje žene rode tijekom fertilnog (rodnog) razdoblja (15-49 godina).

Stopa korištenja naknade [take-up rate of benefit]: omjer između broja osoba koje primaju određenu naknadu i broja osoba koje imaju potencijalno pravo na naknadu.

Stopa mortaliteta [crude death rate]: broj umrlih na 1000 stanovnika u tijeku jedne godine.

Stopa mortaliteta dojenčadi [infant mortality rate]: broj umrlih u prvoj godini života na 1000 živorođene djece. Ova je stopa jedan od osnovnih pokazatelja učinkovitosti zdravstvenoga i cjelokupnoga socijalnog sustava pojedine zemlje.

Stopa nataliteta [crude birth rate]: broj živorođene djece na 1000 stanovnika u tijeku jedne godine.

Stopa nezaposlenosti [unemployment rate]: omjer između broja nezaposlenih i radno aktivnih stanovnika (radne snage). Stope nezaposlenosti mogu se bitno razlikovati ovisno o tome koji se kriteriji koriste prilikom definiranja nezaposlene osobe. U Hrvatskoj se koriste dvije stope nezaposlenosti: administrativna stopa registrirane nezaposlenosti te stopa prema Anketi radne snage koja mjeri nezaposlenost prema standardima Međunarodne organizacije rada.

Stopa ovisnog stanovništva [dependency ratio]: označava odnos između ekonomski aktivnoga i neaktivnog stanovništva. Obično se izračunava tako da se broj osoba koje su mlađe od 15 i starije od 64 godine podijeli s brojem osoba u dobi između 15 i 64 godine.

Stopa ovisnog starijeg stanovništva [old age dependency ratio]: omjer starijega stanovništva u odnosu na radno aktivni kontingent stanovništva. Obično se izračunava tako da se broj osoba starijih od 65 godina podijeli s brojem osoba u dobi od 15 do 64 godine.

Stopa predtransferskog siromaštva [pre-transfer poverty rate]: stopa siromaštva koja bi postojala u nekoj zemlji kada bismo ukinuli sve ili neke tipove socijalnih transfera. Na ovaj način možemo ustanoviti koliki je utjecaj socijalnih transfera na redukciju siromaštva.

Stopa preživljavanja [survival rate]: udjel preživjelih pacijenata u određenom vremenskom razdoblju nakon utvrđivanja dijagnoze ili nakon medicinskog tretmana. Ovaj se podatak koristi kao indikator učinkovitosti zdravstvene skrbi.

Stopa razvoda [crude divorce rate]: broj razvoda u tijeku godine na 1000 stanovnika. Može također biti izražena kao udio razvedenih brakova u odnosu na ukupan broj sklopljenih brakova u tijeku godine.

Stopa reduciranja siromaštva [poverty rate reduction]: mjera učinkovitosti ukupnih ili pojedinačnih socijalnih transfera. Tako se može ustanoviti koji su socijalni transferi najučinkovitiji s aspekta reduciranja siromaštva. Prvo se utvrdi broj siromašnih, ali tako da se iz prihoda isključe dohodovni transferi, a zatim se analizira u kojoj mjeri socijalni transferi, kada se uključe u ukupne prihode, doprinose smanjivanju broja siromašnih.

Stopa siromaštva (poverty rate): broj osoba (ili domaćinstava) čiji je prihod ispod linije siromaštva, podijeljen s ukupnim brojem stanovnika (ili domaćinstava) u zemlji i izražava se u postocima.

Stopa sklopljenih brakova [crude marriage rate]: broj sklopljenih brakova u tijeku godine na 1000 stanovnika.

Stopa zaposlenosti [employment rate]: omjer između broja zaposlenih i ukupnog broja osoba koje čine radni kontingent (15-64 godine).

Subjektivno siromaštvo [subjective poverty]: pristup siromaštvu koji polazi od toga kako ljudi sami doživljavaju vlastito blagostanje, umjesto da ga procjenjuju stručnjaci. Građani procjenjuju minimalnu razinu dohotka, nužnu da bi se sastavio kraj s krajem, a mišljenja populacije prikupljaju se anketnim ispitivanjima ili intervjuima. Mnogi su autori kritični prema subjektivnom siromaštvu, jer smatraju da biti siromašan ne ovisi o tome kako netko misli da živi, već kako stvarno živi. Na stope subjektivnog siromaštva značajno utječu očekivanja i aspiracije ljudi.

Subvencije [subsidies]: direktna ili indirektna plaćanja, ekonomske koncesije koje vlada daje privatnim firmama, kućanstvima ili drugim razinama vlasti radi promicanja javnog dobra i zajedničkih ciljeva. Subvencije se mogu odnositi na određene proizvode ili usluge (transport, prehrana, komunalne usluge itd.). Svrha je subvencija ublažiti nejednakosti u distribuciji dohotka te ublažiti negativne posljedice slobodnog tržišta i neobuzdane konkurencije u skladu s ciljevima javne politike. Subvencioniranje se može odvijati na različite načine,

kao što su: izravno plaćanje u novcu ili naturi, pružanje dobara i usluga po cijeni koja je ispod uobičajene tržišne cijene, kupovina dobara i usluga po cijenama koje su iznad tržišnih te porezne olakšice i drugi poticaji.

Supsidijarnost (subsidiarity): Supsidijarnost je načelo prema kojem probleme treba rješavati najmanji (ili najniži) nadležni autoritet. To je načelo sadržano u nekoliko ustava širom svijeta, npr. u Desetom amandmanu Ustava SAD.

Suglasno tom načelu, EU može djelovati (tj. propisivati zakonom) jedino onda kada države članice zaključče da je akcija pojedine zemlje nedostatna ili nedovoljno učinkovita. Ovo načelo ustanovljeno je 1992. Ugovorima iz Maastrichta, i sadržano je u prijedlogu novih ugovora o uspostavljanju Ustava EU. Međutim, na lokalnoj razini, to je načelo već predstavljalo ključni element Europske povelje o lokalnoj samoupravi, dokumenta kojeg je promoviralo Vijeće Europe 1985. godine.

Sustav definiranih doprinosa [defined contribution scheme]: naknade (u pravilu mirovine) koje isključivo ovise o sumi akumuliranih doprinosa pojedinca i dobiti koja je na njima ostvarena.

Sustav definiranih naknada [defined benefit scheme]: naknade (u pravilu mirovine) koje su unaprijed definirane prema nekim kalkulativnim elementima (npr. prema godinama staža i visini plaće).

Sustav dijagnostičkih grupa [Diagnostic related group /DRG]: način plaćanja zdravstvene skrbi prema kojem se naknada za

pojednog pacijenta utvrđuje prema medicinskim dijagnozama i standardnim troškovima tretmana.

Sustav primarne raspodjele [primary system of distribution]: raspodjela različitih tipova tržišnog dohotka (plaće, dividende, kamate) u skladu s tržišnom pozicijom i odnosom prema faktorima proizvodnje.

Sustav sekundarne raspodjele [secondary system of distribution]: intervencija (države) u primarni sustav raspodjele dohotka, npr. kada država prikuplja poreze i redistribuira ih onima koji su lošije prošli u primarnoj raspodjeli (osobe s niskim prihodima ili bez prihoda).

Sustav zdravstvenog osiguranja (health insurance system): svaki sustav u kojem je pojedinac (i o njemu ovisni članovi) osiguran od rizika snošenja troškova zdravstvene zaštite, jer za to plaća zdravstveni doprinos. Doprinos može plaćati osigurana osoba i/ili netko drugi kao što je njegov/njezin poslodavac. Osigurana osoba može imati pravo na besplatne zdravstvene usluge i proizvode ili osigurana osoba treba plaćati dio tih troškova ili sve troškove do (ili iznad) određenog maksimuma za pojedine zdravstvene usluge ili pak za određeno razdoblje. Zdravstveno osiguranje može biti obvezno ili dobrovoljno ili pak kombinacija jednog i drugog.

Temeljni dohodak [basic income]: najčešće se razlikuje univerzalni od parcijalnog temeljnog dohotka. Univerzalni temeljni dohodak dobivao bi svaki pojedinac, bez obzira ima li plaćeno zaposlenje ili ga nema, te bez obzira na njegove prihode ili želju za radom. Parcijalni temeljni dohodak namijenjen je određenim skupinama stanovništva (npr. osnovna mirovina za

sve starije građane, dječje naknade za svu djecu, naknade za sve rastavljene roditelje koji imaju ovisnu djecu). Temeljni dohodak bio bi izuzet iz poreza na dohodak i varirao bi ovisno o dobi. Namjera je da se putem temeljnog dohotka sustav socijalne pomoći integrira u porezni sustav. Do sada nijedna zemlja u svijetu nije uvela univerzalni temeljni dohodak.

Teritorijalna pravda [territorial justice]: pojava kada se dobra ili usluge distribuiraju između geografskih područja u skladu s potrebama tih područja.

Treći sektor [third sector]: treće područje aktivnosti koje, pored države i privatnog biznisa, utječe na razvoj društva. Razvoj se legitimira otvorenošću, konkurentnošću i ravnopravnošću svih inicijativa. Sva tri su sektora međuovisna i povezana. Dominacija jednog od tih sektora nad drugim znači neravnotežu razvoja društva. Ovaj je pojam u upotrebu uveo poznati filantrop i poduzetnik David Rockefeller početkom 1970-ih godina. Povoljniji porezni status primjenjuje se na organizacije koje pripadaju ovom sektoru.

Troškovi stanovanja [housing expenditure]: sastoje se od svih novčanih izdataka kućanstva namijenjenih podmirenju stambenih potreba, korigiranih faktorima koji ih smanjuju, kao subvencije i porezne povlastice. U najamnom sektoru troškovi su stanovanja najamnina i sve usluge (voda, struja, grijanje, plin, komunalne takse i slično) umanjeni za stambene subvencije. Troškovi stanovanja u vlastitom stanu odnose se na otplatu kredita za stan, održavanje, usluge te porez na imovinu. Ovi se troškovi smanjuju subvencijama kamata, priznavanjem kamata na stambene kredite prilikom plaćanja poreza na dohodak i stambenim subvencijama.

Tvrđi zakon/međi zakon (hard law/soft law): „Tvrđi zakon“ čine pravila ponašanja koja su obvezna za sve države članice i koja su neposredno provediva. Na primjer: propisi EU. „Međi zakon“ čine pravila ponašanja koja nisu neposredno provediva i koja su različite razine obveznosti. Primjer međih zakona su smjernice EU i Vijeća Europe, kao što je Europska strategija zapošljavanja (EES). Na temelju Europske strategije zapošljavanja od država članica traži se da redovito podnose izvještaje o primjeni smjernica EU te ih se potiče da primjenjuju „najbolje prakse“, razvijene i primijenjene u EU („Metoda otvorene koordinacije“).

Ugovori EU [EU Treaties]: dokumenti na kojima počiva EU. Europska zajednica za ugljen i čelik osnovana je 1951. godine. Rimskim ugovorima, potpisanima 1957. godine, osnovane su Europska ekonomska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju. Godine 1965. sva su tri ugovora ujedinjena u jedan. Godine 1986. potpisan je Jedinstveni europski akt. Ugovorom iz Maastrichta, potpisanim 1992. godine, definirane su ekonomska i monetarna unija (između ostaloga i uvođenje eura kao zajedničke valute) te zajednička politika u nizu područja. Ugovor iz Amsterdama, potpisan 1997. godine, djelomice je revidirao Ugovor iz Maastrichta, između ostaloga predvidio koordinaciju u promicanju zapošljavanja i socijalne uključenosti. Ugovor iz Nice, potpisan 2001. godine, regulirao je djelovanje ključnih institucija EU nakon proširenja iz 2004. godine. Ustav EU, potpisan 2004. godine, sve ugovore integrira u jedinstveni akt.

Udruga (association): organizacija koju osnivaju građani u svrhu rješavanja problema u zajednici ili kako bi služili nekom drugom, posebnom, interesu. U svrhu poduzimanja takvih ak-

ktivnosti ljudi osnivaju udruhu, kao posebnu pravnu osobu (*universitas personarum*). Udruhu pripadaju široj kategoriji neprofitnih (nevladinih) organizacija. U praksi, udruhu mogu imati različite pravne oblike: od neformalnih skupina ljudi sličnih stavova do zadužbina.

Univerzalne naknade [universal benefits]: naknade koje se dodjeljuju na osnovi kriterija pripadnosti određenoj socijalnoj skupini, bez provjere prihoda. Na primjer, jedini je kriterij za dobivanje obiteljskog doplatka da obitelj ima djecu određene dobi.

Univerzalno davanje [universal provision]: vidi *univerzalne naknade*.

Usklađivanje naknada [uprating]: proces u kojem se visine naknada usklađuju s rastom plaća ili cijena. Ovo se usklađivanje događa u pravilu jednom godišnje, a u slučaju inflacije i češće od toga.

Ustav EU [EU Constitution]: nakon dugih pregovora, 29. listopada 2004. godine, u Rimu je potpisan tekst prvog Ustava EU. Njegovo stupanje na snagu očekuje se nakon što bude proveden postupak ratifikacije u svim zemljama članicama. Ustav EU zamjenjuje sve dosadašnje ugovore EU i predstavlja daljnji korak u čvršćoj integraciji zemalja EU.

Uzajamna pomoć [mutual aid]: podrazumijeva uzajamnu potporu i odgovornost izvan formalnih struktura. Pomagatelj i primatelj pomoći ravnopravni su i mogu, ovisno o situaciji, promijeniti uloge.

Uzajamno priznavanje (mutual recognition): uzajamno priznavanje sudbenih odluka između država važan je instrument koji omogućava suradnju unutar EU u trgovačkoj, civilnoj i kaznenoj sferi, te između EU i trećih zemalja.

Sada sudske odluke donesene u jednoj od država članica EU nisu automatski priznate u drugim državama članicama. Pojedinci ili poduzeća koji žele da sudska odluka bude valjana u drugim državama članicama moraju se podvrgnuti specijalnim postupcima radi priznanja odluka u drugim zemljama (tzv. „ovjerovljenje“). Drugim riječima, primjena jedne francuske presude u Španjolskoj moguća je jedino nakon što španjolski sud obznani da je ta odluka provediva na španjolskom teritoriju.

Uzajamno priznavanje u nekim područjima (npr. u bračnom pravu) provedivo je na osnovi propisa EU. Europska komisija ima pravo inicijative u području uzajamnog priznavanja u području trgovine (npr. kontrole industrijske kvalitete farmaceutskih proizvoda).

Vertikalna preraspodjela [vertical redistribution]: znači preraspodjelu dohodaka i socijalnih davanja od imućnijih prema manje imućnim kategorijama građana. Sustavi socijalne sigurnosti (npr. mirovinski) u većoj ili manjoj mjeri vrše vertikalnu redistribuciju dohodaka i naknada.

Vezana socijalna pomoć [tied social assistance]: vrsta pomoći koja osigurava pristup specifičnim dobrima i uslugama (u novčanom ili nenovčanom obliku). Pravo na ovaj oblik pomoći najčešće ostvaruju osobe koje nemaju prava na druge naknade ili osobe koje su već korisnici nekog oblika opće ili kategorijalne pomoći. Najznačajniji vid vezane socijalne pomoći predstavlja stambena naknada. Osim stambene naknade, u vezanu pomoć spada, npr., pravo na nadoknadu zdravstvenih ili pogrebnih troškova, pravo na nadoknadu troškova za kupnju lijekova itd.

Vijeće Europe [Council of Europe]: organizacija europskih zemalja osnovana Londonskim ugovorom 1949. godine. Ciljevi su Vijeća Europe zaštita ljudskih prava, unapređenje pluralističke demokracije i vladavine prava, promicanje svijesti o europskom kulturnom identitetu, poticanje razvoja i raznolikosti, potraga za rješenjima problema s kojima se suočava Europa (manjine, ksenofobija, zaštita okoliša, kloniranje...) te razvoj demokratske stabilnosti kroz potporu političkim, zakonodavnim i ustavnim reformama. Godine 2004. Vijeće Europe je imalo 46 zemalja članica. Među brojnim dokumentima Vijeća Europe valja izdvojiti Konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (temeljem koje djeluje i Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu) i Europsku socijalnu povelju.

Vladavina na više razina (multi-level governance): funkcije upravljanja i nadležnosti u svim su zemljama podijeljene između središnje i, kako je uobičajeno, nekoliko nižih teritorijalnih razina. Podjela odgovornosti između tih razina može se vršiti temeljem jednog od dva osnovna tipa. Prvi tip podrazumijeva raspodjelu vlasti na nekoliko multifunkcionalnih, teritorijalno međusobno isključivih razina jurisdikcije, u okviru relativno stabilnog sustava s ograničenim jurisdikcijama i ograničenim brojem jedinica. Drugi tip vladavine podrazumijeva specijalizirane, međusobno preklapajuće jurisdikcije unutar jednog relativno fleksibilnog, nepovezanog sustava s velikim brojem jurisdikcija. U EU Unija predstavlja najvišu razinu vlasti u odnosu na svaku zemlju članicu.

Višeroditeljska obitelj [multiparental family]: obitelj u kojoj uz djecu živi jedan biološki roditelj te očuh ili maćeha koji imaju djecu iz ranijeg braka ili izvanbračne veze.

Volontiranje [volunteering]: aktivnost koja se slobodno poduzima, koja nije plaćena i čini se na dobrobit drugih. Volonteri u pravilu daruju svoje slobodno vrijeme za određenu aktivnost. Volonterski rad može biti formaliziran (u okviru djelovanja neprofitnih organizacija) i neformalan.

Workfare programi [workfare programs (schemes)]: programi u okviru kojih sudionici obavljaju određeni rad u zamjenu (ili umjesto) socijalnih naknada (obično socijalne pomoći). *Workfare* je obvezan (prisilno nametnut), ponajprije uključuje radnu aktivnost i dio je sustava socijalne pomoći. U širem značenju, *workfare* podrazumijeva bilo koji program u kojem se od potencijalnog korisnika traži da sudjeluje u aktivnostima koje su povezane sa zapošljavanjem ili socijalnim uključivanjem (aktivnosti u sklopu tržišta rada ili socijalne politike: trening, izobrazba i drugi oblici socijalne aktivacije). *Workfare* se iz SAD proširio na europske zemlje.

Zajamčeni minimalni dohodak [guaranteed minimum income]: razina dohotka koju država zakonski jamči svakome državljaninu koji iz objektivnih razloga nije u mogućnosti priskrbiti taj dohodak za sebe i svoju obitelj. Minimalni se dohodak ostvaruje putem programa socijalne pomoći i odgovara razlici između visine minimalnog dohotka i vlastitog dohotka kućanstva odnosno pojedinca. Ovaj dohodak treba omogućiti zadovoljavanje barem osnovnih životnih potreba, ako već ne može osigurati minimalno pristojni životni standard. Način određivanja minimalnog dohotka razlikuje se od države do države.

Zaklada [foundation]: pravni institut koji nastaje kada građani namijene dio svoje imovine općem dobru, na primjer, za pomoć nadarenoj djeci. U tu je svrhu prikladno osnovati zakladu kao posebnu pravnu osobu (*universitas bonorum, universitas rerum*). Tako imovina postaje pravnom osobom, čije postojanje nije ovisno o duljini života osnivača. Zaklada nema članova niti vlasnika, nego korisnike, čije se potrebe podmiruju programima zaklade.

Zamjena dohotka [income replacement]: vidi *zamjenska stopa*.

Zamjenska stopa [(income) replacement rate (ratio)]: omjer između visine određene naknade i visine plaće pojedinca u nekom obračunskom razdoblju (obično u odnosu na prethodni mjesec ili godinu). Zamjenska stopa, također, može predstavljati omjer između prosječne visine neke naknade (npr. prosječne mirovine) i prosječne plaće.

Zamka nezaposlenosti [unemployment trap]: situacija u kojoj je, kao rezultat socijalnih davanja, materijalni položaj pojedinca (obitelji) bolji, jednak ili tek malo lošiji u slučaju kada je nezaposlen nego kada radi. Stoga pojedinci radije ostaju nezaposleni nego da prihvate slabije plaćen posao.

Zamka siromaštva [poverty trap]: situacija u kojoj su iznosi *means-tested* naknada siromašnima takvi da ne motiviraju pojedince na rad ili kada se visine tih naknada smanjuju barem za istu sumu novca koju pojedinac ili obitelj ostvari od rada. To siromašne demotivira za rad, jer im se materijalna situacija ako se zaposle ne poboljšava, već se može i pogoršavati.

Zaposleni siromasi [working poor]: zaposlene osobe čiji prihodi nisu dostatni da bi njihova kućanstva prešla liniju siromaštva. Pojava posebno prisutna u zemljama liberalne tradicije (anglosaksonske zemlje).

Zaposleničke mirovine [occupational pensions]: mirovine koje se ostvaruju u poduzećima, kod poslodavaca. Obično se radi o dodatnim mirovinama, koje zaposleni ostvaruju uz obvezne javne mirovine.

Zastupanje/zagovaranje (advocacy): aktivnosti koje za cilj imaju promjenu određene politike i/ili djelovanje na uzroke određenih društvenih problema. Namjere idu dalje od prikupljanja novca za zadovoljavanje socijalnih potreba ljudi. Kada organizacije civilnog društva nešto zastupaju, one koriste lobiranje, obrazovanje, trening i istraživanje kako bi osvijetlile i privukle pozornost na određene društvene probleme i kako bi doprinijele njihovom rješavanju ili ublažavanju. Takve organizacije civilnog društva često zagovaraju socijalnu pravdu, socijalna prava za siromašne, socijalna prava djece itd.

Zbrajanje razdoblja osiguranja (aggregation of insured periods): zbrajanjem razdoblja osiguranja radnik može ostvariti sve prednosti onih socijalnih naknada koje ovise o dužini njegovih/njenih razdoblja osiguranja, rada i/ili boravka, kao što su mirovine ili naknade za nezaposlenost. Regulatorna EU propisuje da u slučaju ako ostvarivanje, zadržavanje i/ili visina davanja ovisi o dužini razdoblja osiguranja, nadležno tijelo države članice koja je u pitanju treba uzeti u obzir razdoblja osiguranja oslanjajući se na propise druge države članice kao da su ta razdoblja ostvarena u toj državi članici.

CARDS

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission européenne

"SOCIAL INSTITUTIONS SUPPORT PROGRAMME"

CARDS Social Institutions Support Programme

Regionalni Ured Vijeća Europe

Maršal Tito 33/2

MK-1000 Skoplje

Tel: + 389 (0) 2 3 222 858

Fax: + 389 (0) 2 3 222 848

<http://www.coe.int/sisp>